

İSRAİL'İN GAZZE SALDIRISININ SİYASAL ARKA PLANI VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet DALAR*

Özet

27 Aralık 2008 tarihinden 19 Ocak 2009 tarihine kadar süren İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik gerçekleştirdiği askeri harekâtın arka planına değinerek uluslararası hukuk yönünden inceleyen bu çalışma, öncelikle Filistin direnme hareketinde rol oynayan örgütlerden Hamas ile İsrail arasındaki ilişkileri ele alarak çatışmaları besleyen faktörlere dikkat çekmiştir. İsrail'i tanımayan ve işgali sona erdirmek için İsrail'in sivil ve askeri alanlarına saldırılar düzenleyen Hamas'ın 2006 yılında Filistin'de yapılan seçimleri kazanmasına İsrail tepkiyle karşılama ve Filistin'e yönelik yaptırımlar uygulayarak Hamas'ın iktidardan uzaklaştırılmasını amaçlamıştır. El-Fetih ve Hamas'ın birbiriyle çatışmaları sonucunda Filistin idaresi Batı Şeria ve Gazze Şeridi olmak üzere fiilen ikiye ayrılmıştır. Batı Şeria'da El-Fetih yönetimi üstlenirken Gazze Şeridi de Hamas'ın yönetimine geçmiştir. İsrail, Hamas'ın yönetiminde bulunan Gazze Şeridi'ni karadan, havadan ve denizden kontrol ederek bu bölgeye yönelik abluka ve ambargo uygulamalarını sıklaştırmıştır. Hamas da buna karşılık İsrail'in yerleşim birimlerine yönelik Kassam Füzelерini fırlatmış ve buralardaki halkın korku içinde yaşamalarına yol açmıştır. Hamas'ın hem füze fırlatma yeteneğini yok etmek hem de kadrolarını cezalandırmak için İsrail'in Gazze Şeridi'nde gerçekleştirdiği şiddetli saldırılar, bölgeyi harabeye çevirerek ve tarım alanlarına zarar vererek sivillerin can ve mal kaybına yol açmış ve bölgenin alt yapısını yıkmıştır. Önemli sivil kaybına yol açan bu saldırılarda İsrail ordusu tarafından uluslararası insancıl hukuk ilkeleri çiğnendiği, yasaklı silahlar kullanıldığı ve sivil halka telafisi güç acılar yaşatıldığı hem bağımsız kaynaklar hem de İsrail ordusundan bazı askerler tarafından fotoğraflarıyla tespit edilmiştir. İsrail'in uluslararası insancıl hukuk kuralları çerçevesindeki sorumluluklarını inceleyen bu çalışma, saldırılardan sorumlu olan yetkililerinin savaş suçları kapsamında uluslararası ceza mahkemesinde veya ulusal mahkemelerde yargılanmaları sorunu üzerinde durmuştur. Ayrıca İsrail'in işgal edilmiş topraklar konusundaki görüşleri ile Filistin topraklarının şimdiki fiili durumu uluslararası hukuk çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Saldırı, İsrail, Hamas, Gazze, Hukuk, İşgal

* Yrd. Doç. Dr. , Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

POLITICAL BACKGROUND OF ISRAELI ATTACK ON GAZA AND AND EVALUATION IN RESPECT OF INTERNATIONAL LAW

Abstract

This study searches Israeli destructive military campaign to Gaza Strip between December 27, 2008 and January 19, 2009 in respect of international law together with political background, and draws attentions to the factors feeding fights by dealing with the relations between Israel and Hamas, an organization taking part in the Palestinian resistance movements. Hamas won the parliamentary election held in 2006 in Palestine and got superiority over Al-Fatah, the important party of Palestinian resistance movements that was in the power of Palestinian National Authority and recognized State of Israel. Refusing to recognize Israel and attacking Israeli military and civilian areas to end occupation, Hamas wanted to govern the Palestinian National Authority as being successful in the election. Israel reacted to the election victory of Hamas and imposed sanctions such as economic blockade on Palestinian territories and aimed to overthrow Hamas government. In the result of fights taken place between Hamas and Al Fatah, the administration of Palestine was actually separated into two parts as West Bank and Gaza Strip. While Al Fatah undertook the power in the West Bank, Hamas retained its control of Gaza Strip. Maintaining its control over Hamas ruled Gaza Strip on air, sea and land, Israel increased the economic blockades and sanctions. Hamas launched Kassam rockets upon Israeli settlement areas and caused the people living in this region to be frightened. In order to both eliminate the capability of Hamas to launch the rocket and to punish Hamas staff, Israeli armed forces severely invaded Gaza Strip. The intensive Israeli attacks and airstrikes on the Gaza led to heavily casualties of civilian persons and their properties, and destroyed infrastructures of area and devastated the civilian locations and agricultural fields. It is proved through photographs by both independent sources and some Israeli soldiers that the international humanitarian law principles are violated, and the prohibited weapons are used by Israeli Army. This study accentuates to the matter of trials of Israeli officials in International Criminal Court or domestic courts in the scope of war crimes, indicating Israeli responsibilities in the context of principles of international humanitarian law. Moreover, official opinions of Israel about occupied lands and current de facto situation of Palestinian territories are examined in the frame of international law.

Key Words: *Attack, Israel, Hamas, Gaza, Law, Occupation*

Giriş

Bilindiği gibi İsrail, kurulduğu 1948 yılından itibaren Araplarla savaşarak topraklarını genişletmiş ve Birleşmiş Milletler'in önerdiği iki devletli yapı çerçevesinde Filistinlilerin self-determinasyon haklarını engellemiştir. 1967 yılında düzenlediği saldırılarla Arap devletlerini büyük bir mağlubiyete uğratması sonucunda işgal ettiği Filistin topraklarından çekilmemesi, bir kısmını ilhak etmesi, bu topraklarda Yahudi yerleşim alanlarını kurması,

mülteci sorununa yol açması ve güvenliğini gerekçe göstererek BM (Birleşmiş Milletler) kararlarına uymaması sorunun ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu çalışmamızda İsrail'in 27 Aralık 2008 tarihinden 19 Ocak 2009 tarihine kadar Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği ve beraberinde önemli yıkımlar getirdiği operasyonların nedenlerini, arka planını ve insancıl hukuk yönünden suç oluşturan yönlerini araştırarak değerlendirmede bulunacağız. 1990'lı yıllarda Oslo Barış süreciyle işgal ettiği Batı Şeria ve Gazze bölgelerinin idaresini Filistin Özerk yönetimine devretmekle beraber buralarda yerleşimcilerini bulundurma, Kudüs sorunu, mülteci sorunu ve bölge üzerinde İsrail'in kontrolü devam ettiğinden, sorunun çözümünde bir gelişme sağlanamamıştır. Ayrıca bu fiili koşullardan dolayı bu devletin işgalci niteliği ortadan kalkmış değildir. İsrail'in Gazze operasyonu, esas olarak İsrail'in işgalci niteliğinden kaynaklanan sorunların çözülmemesinin sonucudur. İsrail'e karşı Filistinliler tarafından yürütülen direnme faaliyetleri çeşitli örgüt ve kuruluşlar seviyesinde devam etmektedir.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Gazze saldırılarına yol açan siyasal faktörlerin ve gelişmelerin incelendiği birinci bölümde; Gazze Şeridinde fiili yönetimini sürdüren Hamas'ın özelliğine değinilerek bu örgütün Filistin'deki etkinliği, İsrail'e karşı tutumu ve İsrail'in bu örgüte karşı izlediği politika ve stratejileri incelendikten sonra, Hamas'ın İsrail'e attığı roketlerden kaynaklanan İsrail'in Gazze saldırılarına yol açan faktörler ile saldırının bilançosu üzerinde durulmuştur. Gazze saldırılarının hukuksal değerlendirilmesinin yapıldığı ikinci bölümde ise saldırıların uluslararası hukuk açısından yol açtığı sorunlar, İsrail yetkililerinin savaş suçu kapsamına giren eylemleri, İsrail'in saldırma gerekçeleri ve insancıl hukuk ilkeleri karşındaki eylem ve faaliyetleri ile bu eylemlerinin İsrail iç hukuku ve uluslararası hukuk açısından yargılanması sorunlarına ilişkin hukuksal analizler yapılmıştır.

1. Gazze Saldırılarının Siyasal Faktörleri

1.1. Gazze Şeridi

Uzunluğu 25 mil, genişliği 3,5-5,5 mil arasında değişen, dar bir alanı içine alan ve şerit haline benzediği için adına Gazze Şeridi denilen bu bölgenin statüsü, 1948-1949 Arap İsrail savaşı sonucunda Mısır'ın 24 Şubat 1949 tarihinde İsrail'le yaptığı ateşkes antlaşmasına dayanmaktadır. Gazze'nin bazı köyleri ile tarlaları İsrail tarafında kalmıştır. O dönemde Gazze'nin 70-80 bin civarındaki nüfusuna Filistin'in diğer yerlerinden 200 bin mülteci de bu

bölgeye eklenmiştir.¹ Bu bölge Filistin toprağı olarak Mısır'ın denetimindeyken 1967 Arap-İsrail savaşında şiddetli sokak ve tank çatışmalarından sonra İsrail kuvvetlerince işgal edilmiştir.² BM Yardım ve Çalışma Örgütünün 1998 yılı itibariyle yaptığı tespiti göre Gazze'nin dar sahil şeridinde yaşayan Filistinli nüfusun % 75,7'si mülteci konumundadır. 8 mülteci kampının bulunduğu Gazze Şeridinde 423 bin'i kamplarda olmak üzere 772 bin mülteci yaşadığı³ bölgenin nüfus yoğunluğu açısından önemli fikir vermektedir. Yerleşimcilerin İsrail Hükümeti tarafından geri çekildiği 2005 yılına kadar Gazze'de sadece sekiz bin Yahudi yerleşimciye karşılık 1,4 milyon Filistinlinin yaşadığı tespit edilmiştir. Yerleşimciler, toprağın % 25'ine, ekilebilir arazinin % 40'ına ve kıt su kaynaklarının büyük çoğunluğuna sahipken büyük çoğunluk olan yerliler, yokluk ve sefalet içinde yaşamışlardır. Yerli Filistinlilerin % 80'inden fazlası günlük 2 dolardan az parayla yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bu da direnişi güçlendiren önemli etmenlerdendir.⁴

1. 2. Hamas (İslami Direniş Hareketi) ve İsrail'e Yönelik Tutumu

1987 yılı sonunda gerçekleşen birinci Filistin intifadası sırasında kurulmuş olan ve adını İsrail'in çeşitli kentlerinde yaptığı intihar saldırılarıyla duyuran Hamas, Mısır'da kurulan Müslüman Kardeşler örgütünün Filistin'deki bir kolu olarak değerlendirilmektedir. Bu örgüt sadece bir silahlı direniş örgütü olmayıp, sosyal ve ekonomik kollarının yanı sıra, askerî kanadı da olan Filistinli bir örgüttür. Filistin direnme hareketinin bölünmesi için El-Fetih (Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi)'e karşı başlangıçta İsrail tarafından desteklenen ve yardım yapılan⁵ ve bazı kaynaklara göre⁶ İsrail gizli örgütü Mossad tarafından kurulması sağlanan Hamas, İsrail'e yönelik saldırılarından

¹ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, T. İş Bankası yayınları, Ankara, 1989, s. 101; Ilana Feldman, "Difficult Distinctions: Refugee Law, Humanitarian Practice, and Political Identification in Gaza", *Cultural Anthropology*, 2007, Vol. 22, Issue 1, s. 130.

² Armaoğlu, op cit. , s. 251.

³ Sevinç Alkan Özcan, "Filistinli Mülteciler", *Filistin Çıkılmazdan Çözümüne*, Haz: M. İbrahim Turhan, Küre yayınları, Mayıs, İstanbul, 2003, s. 327.

⁴ Avi Shlaim, "İsrail Gazze'yi İnsanlık Felaketinin Eşiğine Nasıl Getirdi?", çev: Erdem Evren, *Birikim*, Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, sayı: 238, (Şubat 2009, s. 69.

⁵ Serhat Erkmen, "Hamas'ın Seçim Zaferi, Beklentiler ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, (Mart 2006), s.21.

⁶ Hassane Zerouky, "Hamas is a Creation of Mossad", 23 March 2004, <http://globalresearch.ca/articles/ZER403A.html>, , E.T: 17.03.2009.

dolayı terörist örgüt olarak ilan edilmiştir.⁷ Mısır'daki Müslüman Kardeşlerle benzer düşünceleri paylaşan Hamas, başlangıçta silahlı mücadele yöntemini ikinci planda değerlendirmiştir. Toplum İslam'a göre dönüştürüldükten ve laik düşünceler bırakıldıktan sonra silahlı mücadeleye girişileceğini belirten Hamas'tan radikal İslami Cihad örgütü ayrılmıştır.⁸ 1987 yılında intifadanın başlaması üzerinde Ahmet Yasin başkanlığında yapılan toplantıdan sonra Hamas yetkilileri, 14 Aralık 1987 tarihinde halkın İsrail işgaline karşı mücadele etmelerini istemişlerdir.⁹

1988 yılında yayınlanan Hamas'ın tüzüğünün önsözünde geçen hüküm, Müslüman Kardeşlerin ilkelerine atfen İslam'ın kendisinden önceki hükümleri iptal ettiği gibi İsrail'i de ortadan kaldıracığını ve bu devletin İslam'ın kendisini yok edeceği tarihe kadar varlığını sürdüreceğini belirtmektedir.¹⁰ İsrail'in varlığının tanınmadığı bu tüzükte; Filistin ülkesinde İslami esaslara dayalı bir yönetimin oluşturulacağı, Siyonist işgalin ortadan kaldırılarak diğer dinlerle barış içinde yaşamayı öngören bir yönetimin kurulacağı açıklanmaktadır.¹¹ El-Fetih gibi Filistin'in diğer ulusal direniş hareketlerinin ortak amaç ve ortak düşmana karşı hareket ettikleri müddetçe İslami hareketin kardeşi olacağını belirten Hamas tüzüğünün 27. maddesi, bu hareketlerin laik karakterli olmalarından dolayı dini düşünceye aykırılık teşkil ettikleri için başarılı olamayacağını açıklamaktadır.¹² El-Fetih'in İsrail'i ve BM'nin 242 sayılı kararı tanımamasını eleştiren Hamas, İsrail'le barış görüşmelerinin boşuna zaman kaybı olduğunu, ülkenin bir parçasından vazgeçmenin dinden vazgeçmekle eş değerde olduğunu ve savaşın (cihadın) ülkesi işgal edilen her Müslüman için farz olduğunu ileri sürmüştür.¹³ Hedeflediği İslam devletini oluşturmak için Hamas şu stratejileri izlemektedir: a) Sosyal etkinlikler çerçevesinde toplumu kendisine yakınlaştırmak, b) Belediyelerde, üniversitelerde ve çeşitli meslek gruplarında etkin rol oynayarak seçimlerde

⁷ Erkmen, Hamas'ın Seçim Zaferi, s. 21.

⁸ Abu Amr, Ziad "Hamas: A Historical and Political Background", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 22, No. 4, (Summer, 1993), s. 16.

⁹ Abu Amr, op cit , s. 10.

¹⁰ Hamas Charter, (1993), Charter of the Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine, translated by Muhammed Maqdsi, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 22, No. 4 (Summer, 1993), s. 122.

¹¹ Bora Bayraktar, *Hamas*, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2007, s. 59.

¹² Hamas Charter, op cit ,s. 122; Abu Amr, op cit, s. 13.

¹³ Abu Amr, op cit , s. 12.

başarı elde etmek ve c) İsrail'e karşı silahlı mücadelede bulunmak.¹⁴

Hamas İsrail'in bu politikalarına tepki olarak ortaya çıkmasına rağmen, Filistin'de oy potansiyelini arttırdıkça düşüncelerinde esneklik gösterdiği ve daha ılımlı politikalara kaydığı göze çarpmaktadır. Yukarıda değinilen İsrail'in varlığına karşı düzenlemeler getiren Tüzüğe rağmen, önemli Hamas liderleri İsrail ile ilişki kurulabileceğini belirtmektedirler. Liderlerinden İsmail Haniye, 1967 savaşı sonucunda BM'nin aldığı karar çerçevesinde belirlenen sınırlarda Filistin devletini kabul edeceklerini ve uzun vadeli ateşkes istediklerini ifade etmiştir. Şeyh Ahmet Yasin ve Abdulaziz Rantisi gibi önceki Hamas liderleri de buna benzer açıklamada bulunmuşlardır. Bununla birlikte liderlerin bu açıklamaları İsrail'in varlığını ortadan kaldıracak imkana sahip oluncaya kadar İsrail ile yapılan ateşkesin kendilerine zaman kazandırmak ve daha fazla güçlenmelerini sağlamak amacıyla yönelik olduğu düşünülmektedir.¹⁵

Ariel Şaron'un 2000 yılında Kudüs'te Aksa Camisi ziyaretiyle doruk noktasına ulaşan sorunlar nedeniyle başlayan 2. İntifada'dan sonra, aralarında Hamas'ın da olduğu Filistinli örgütlerin İsrail'e yönelik intihar saldırılarında artış kaydedilmiş, İsrail'in karşılık vermesiyle şiddet giderek tırmanmıştır. Hamas, 2001 yılından itibaren adını Filistinli direnişçi olan İzzetin el Kassam adını verdiği el yapımı ve öldürücü etkisi fazla olmayan fakat İsrail ve halkı üzerinde önemli olumsuz psikolojik etki uyandıran füzeleri Gazze'den fırlatmaya başlamıştır.¹⁶

Oslo barış sürecinin ve daha sonraki Camp David görüşmelerinin, Filistin'in temel sorunlarından olan mülteci sorununa, Kudüs sorununa ve yerleşimci sorununa çözüm getirememesinden ve El-Fetih'in bu barış sürecinde beklentileri karşılamaması nedeniyle halk nezdinde eski itibarını kaybetmesinden dolayı Hamas'ın Filistin'de etkinliği artmıştır.

1. 3. 2006 Filistin Seçimleri, Hamas'ın Yükselmesi ve Şiddetin Tırmanması

1993 ve 1994 yıllarında imzalanan Oslo Antlaşmaları çerçevesinde Batı Şeria'yla birlikte Gazze Şeridi, Filistin Ulusal Yönetimine bırakılmıştır. 2005 yılında İsrail kabinesinin aldığı kararla Gazze'deki Yahudi yerleşim

¹⁴ Minna Saarnivaara, "Suicide Campaigns as a Strategic Choice: The Case of Hamas", *Policing A Journal of Policy and Practice*, Oxford Journals, 2008, Vol. 2, No. 4, s. 425.

¹⁵ Anthony H. Cordesman, "The Gaza War: A Strategic Analysis", February 2, 2009, s. 6-7. http://www.csis.org/media/csis/pubs/090202_gaza_war.pdf, E.T: 07.02.2009.

¹⁶ Bayraktar, op cit , s. 134.

alanlarının boşaltılmasının yanı sıra İsrail askerleri de çekilmiş ve bölge Filistin otoritesinin idaresine geçmiştir. 25 Ocak 2006 tarihinde yapılan seçimlerde Hamas, Filistin'in diğer partisi olan El-Fetih'e karşı sürpriz bir başarı elde ederek Filistin Ulusal Yönetiminde söz sahibi olmuştur. Hamas 132 sandalyelik parlamentoda 76 sandalye kazanırken El-Fetih 43 sandalye kazanabilmiştir.¹⁷ Hamas'ın seçimleri kazanması 40 yıllık El-Fetih iktidarının sonunu getirmiştir. 2004 yılında Arafat'ın ölümünden sonra onun yerine geçen Mahmut Abbas'ın Arafat'ın tersine Batı ve İsrail ile uzlaşma politikaları izleyerek Arafat'ın politikasını terk etmesi, El-Fetih'in halk nezdinde güç kaybetmesine Hamas'ın da güç kazanmasına neden olmuştur. Abbas, Hamas'ın roket saldırılarını eleştirerek bunun İsrail'e zarar vermediğini bilakis İsrail ordusunun ağır misillemesini provoke ettiğini açıklamasına rağmen, Hamas halktan destek alarak 2006 yılındaki genel seçimleri kazanmıştır. Daha önce yapılan yerel seçimlerde de Hamas, El-Fetih'e karşı büyük bir başarı kazanmış bu da İsrail dahil batılı ülkeleri endişeye sevk etmiştir. İsrail, Batıdan da destek alarak Filistin yönetimine Hamas'ın seçime sokulmaması yönünde baskı uygulamıştır. Seçimler göstermiştir ki, İsrail'in ve Batı'nın El-Fetih'i ve Mahmut Abbas'ı desteklemesi işe yaramamıştır. Bu nedenle seçimden sonra Hamas, El-Fetih'in güvenlik güçlerini tanımamıştır. Seçimi kazanarak Filistin idaresini ele geçirdikten sonra İsrail'i tanıma, geçici barış anlaşmalarına uyma ve silahlı mücadeleyi bırakma çağrılarını reddeden Hamas, İsrail'in işgali sürdürdüğü ve Filistinlilerin ölümlerinden sorumlu tutulduğu sürece daimi bir ateşkesi imzalamayacağını bildirmiştir. Buna rağmen, Hamas İsrail'in 1967 yılında işgal ettiği Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Doğu Kudüs'ten çekilmesi karşılığında on yıllık bir ateşkes önererek barışçı olduğunu da göstermek istemiştir.¹⁸

2006 yılındaki seçimlerde El-Fetih'e karşı üstünlük elde eden Hamas'ı tanımayan ve terörist bir örgüt olarak niteleyen İsrail, bu dönemde ekonomik yaptırımlar uygulamakla beraber ağırlıklı olarak Gazze'ye yönelik saldırılarını artırmış ve çeşitli baskılar uygulamıştır.¹⁹ 8 Haziran 2006 tarihinde Hamas'ın önemli liderlerinden Cemal Ebu Samhadana İsrail ordusu tarafından

¹⁷ Cordesman, op cit , s. 5.

¹⁸ M. Ali Kaya, "Filistin'de Hamas İktidarı ve Başarı Şansı", 16.01.2009, <http://www.kritize.net/yazarlar/filistinde-hamas-iktidari-ve-basari-sansi.html>, E.T:23.03.2009.

¹⁹ Patrick Seale, "Gazze ablukası tam bir skandal", 31.10.2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=203114&tarih=31/10/2006>, E.T:23.03.2009.

düzenlenen suikast sonucunda ölmüştür. İsrail'in 9 Haziranda Gazze'deki Beyt Lahiya plajına düzenlediği hava saldırısında 8 Filistinli hayatını kaybetmiş ve 30'dan fazlası yaralanmıştır. Bu saldırıdan sonra Hamas 2005 yılından beri sürdürdüğü tek taraflı ateşkesi kaldırdığını açıklamış ve saldırılar şiddetlenerek artmıştır.²⁰ Filistinliler Gazze'yi çevreleyen duvarın altında bir tünel kazdıktan sonra 25 Haziran 2006 tarihinde İsraili askerlere saldırarak askerlerden Gilat Şalit'i esir aldılar. İsrail hapishanelerinde tutuklu bulunan 8 bin beşyüz kişiden 95 kadın ve 313 çocuğun serbest bırakılması karşılığında askerlerin iade edileceği teklifinde bulundular. Bu teklifi kabul etmeyen İsrail, Gazze'ye yönelik saldırılarını daha da arttırmış, Gazze'nin bir kısmını işgal etmiş ve yüzlerce Filistinliyi öldürmesine ve binlercesini yaralamasına rağmen bir sonuç alamamıştır.²¹ El-Fetih ve Hamas yetkilileri, Filistinlilerin önemli lider ve düşünürlerinden Marwan Baghuouti tarafından aralarındaki anlaşmazlığı çözümlenerek 1967 sınırları çerçevesinde Filistin devletinin oluşturulması konusunda önerilen plan²² üzerinde uzlaşmaya vardıklarını açıkladıklarında İsrail, Filistin kabinesinin üçte biri ile 23 milletvekili dahil Hamas'ın 64 üyesini tutuklamıştır.²³

2007 yılında İsrail tarafından tanınmayan ve kendine özgü milis gücü olan Hamas ile El-Fetih üyeleri arasında çıkan çatışma sonucunda Hamas, Gazze Şeridi'nde kontrolü sağlamıştır. El-Fetih Gazze'den uzaklaştırıldıktan sonra Filistin yönetimi Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da olmak üzere *de facto* ikiye ayrılmıştır.²⁴ Batı Şeria'da Mahmut Abbas'ın başkanlığında resmi ve tanınmış bir yönetim varlığını sürdürürken, Gazze'de İsmail Haniye'nin idaresinde tanınmayan, fiili bir yönetim ortaya çıkmıştır.²⁵ Hem İsrail hem de Arap devletleri tarafından istenmeyen Hamas'ın Gazze'yi kontrolüne alması ve ileride Batı Şeria'yı da ele geçirebilme ihtimali İsrail'i endişelendirmiştir. Hamas'ın Gazze'deki etkinliğini ve popülerliğini kırmak ve El-Fetih'in tekrar Gazze'ye dönüşünü sağlamak için İsrail, Gazze'ye abluka uygulamıştır. İsrail'in

²⁰ Balcı, Ali "Filistin 2006", *Ortadoğu Yıllığı*, Ed: Kemal İnat-Muhittin Ataman, Nonel yayın dağıtım, Ankara, 2008, s. 135.

²¹ Carter, Jimmy *Filistin Barışı*, Tercüme: Arife İnci Ceyhan, Elips kitap, Ankara, 2008, s. 117; Seale, op cit.

²² Nir Magal, "Barghouti's plan for '67 borders", 24.05.2006, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3254797,00.html>, ET: 14.03.2009.

²³ Carter, op cit , s. 117.

²⁴ Cordesman, op cit , s. 6.

²⁵ Ahmet İnsel, "Bitmeyecek Kanlı Oyun", 05.01.2009, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=491> , E.T: 01.02.2009.

temel stratejisi, El-Fetih'i desteklemek, Batı Şeria'da durumu iyileştirmek ve Gazze'de yaşamı zorlaştırarak²⁶ bölgede kendi lehinde bir kontrol sağlamak olmuştur. İsrail yetkilileri Gazze'nin Mısır'a açılan kapısının ancak Mısır ile Filistin otoritesi arasında yapılacak bir antlaşmaya bağlı olduğunu açıkça belirtmişlerdir. Bunun yanında İsrail, Gazze'nin su, elektrik, iletişim gibi hayati gereksinimler üzerinde kontrolünü sağlarken düzenli olarak Gazze bölgesine girerek adam tutuklama ve sivillere zarar verici hava saldırılarına devam etmiştir.²⁷ Fakat ablukanın ve bu uygulamaların Hamas'ı gözden düşüreceğini öngören İsrail'in bu uygulaması ters tepmiştir. Hamas'ı ortadan kaldırma gerekçesiyle bu bölgelerde abluka uygulamasını şiddetlendiren İsrail, dış dünyaya geçişi olmayan Gazze'deki insani durumun hızla kötüleşmesine yol açmıştır. Gıda fiyatlarının çarpıcı bir biçimde artması, sokakların çöp yığınlarıyla dolup taşması, gittikçe daha fazla çocuğun yetersiz beslenmesi, Gazzelilerin yakıt ve diğer ihtiyaç maddelerinin yokluğu nedeniyle temel sağlık hizmetlerine ulaşamaz hale gelmeleri dünya kamuoyunda tepkilere neden olmuştur.²⁸ Daha çok masum insanın ve sivil halkın zarar gördüğü bu durum karşısında İsrail ordusunun operasyonları onun açısından beklediği askeri başarıyı getirmediği gibi Hamas'ın Gazze'deki etkinliğini arttırması, Gazze'ye uygulanan ambargonun Hamas'ın tüm Gazze'yi kontrol etmesini kolaylaştırması, İsrail'in Suriye'yle barış görüşmelerine girmek istemesi, Batı Şeria'daki Hamas varlığını zayıflatmak istemesi ve Hamas'ın İsrail'e yönelik roket saldırılarının önlenmek istemesi gibi nedenlerle 18 Haziran 2008

²⁶ Serhat Erkmen, "Filistin'de Kriz: İki Millet, Üç devlet", *Stratejik Analiz*, (Temmuz 2007), s. 48 <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1692&kat1=32&kat2=> E.T: 08.02.2009.

²⁷ Amnesty International,(2009a), "Israel and the Occupied Palestinian Territories: The conflict in Gaza, a briefing on applicable law, investigations, and accountability", Index: MDE 15/007/2009, January, 2009, s. 7. www.amnesty.org/, E.T 02.03.2009.

²⁸ Radikal Gazetesi, "Gazze ablukası herkesin suçu", 29.04.2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254347&tarih=29/04/2008>, E.T: 21.01.2009; A/HRC/10/20 (2009, Human Rights Situation In Palestine and Other Occupied Arab Territories, Report of the Special Rapporteur Richard Falk, United Nations General Assembly, s. 5 <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcoUNcil/docs/10session/A.HRC.10.20.pdf> , E.T: 11.06.2009.

tarihinde Hamas ile İsrail arasında 6 aylık bir süreyle geçerli olacak ateşkes antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşma şu hükümleri getirmektedir:²⁹

1) Hamas, saldırılarını sona erdirecek ve diğer silahlı grupların faaliyetlerini engelleyecektir; buna karşılık eşzamanlı olarak İsrail, Gazze'deki operasyonlarını tamamen durduracaktır, 2) Hamas Gazze'ye silah ve askeri teknoloji kaçırmayı durduracak ve İran'da eleman yetiştirmeyecektir, 3) Mısır gerekli tedbirleri alarak ateşkesin sürmesine katkıda bulunacaktır, 4) Hamas ateşkese uyarsa, İsrail kısa bir süre içinde aşamalı olarak Gazze Şeridi üzerindeki ablukaları önce hafifletecek sonra da kaldıracaktır, 5) Esir edilen Filistinliler karşılığında esir alınan Gilad Şalit serbest bırakılacaktır.

Tarafların yükümlülüklerini yerine getirmelerine bağlı olarak 2008 Aralık ayında yenileceği öngörülen ateşkes antlaşmasının getirdiği hükümler, 4 Kasım 2008 tarihinde Gazze'de Hamasın 8 üyesinin İsrail ordusu tarafından öldürülmesiyle ciddi anlamda ihlal edilmiştir. Hamas buna karşılık Kassam ve Grad füzeleriyle karşılık vermiştir. Hamas, bu eylemler paralelinde İsrail'in ablukayı kaldırması şartıyla ateşkesin uzatılacağı görüşünü de ileri sürmüştür. Hamas'a öldürücü darbe vurarak roket atma yeteneğini ortadan kaldırma hedefinin ötesinde, İsrail'de iktidardaki partinin Şubat 2009'da yapılacak seçimleri kazanmak istemesi ve Hamas yüzünden kamuoyunda prestij kaybetmek istememesi, Gazze saldırılarının önemli gerekçesini oluşturmaktadır.³⁰

İsrail'in en fazla çekindiği konulardan biri de otuz yıldan beri adil barış isteyen uluslararası kamu oyunun baskısı karşısında Hamas'ın da adil barış talep edebilme ihtimalidir. 31 Aralık 2008 tarihinde İsrail İstihbarat Mirası ve Anma Merkezi adlı İsrail resmi kurumunun yayınladığı rapor, Gazze'ye uygulanan ablukayı gevşeten 2008 Haziranındaki ateşkesin hükümlerine İsrail'in uymamasına rağmen Hamas'ın ateşkesi sürdürmeye özen gösterdiğini belirtmekteydi.³¹ Özellikle 4 Kasım 2008'de İsrail'in Gazze'de altı Filistinliyi

²⁹ Erkmen, Serhat (2008) "İsrail-HAMAS Ateşkesi Taktik Bir Ateşkes mi Kalıcı Barışa Giden Yol mu?", <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2264&kat1=32&kat2=> , E.T: 8.02.2009.

³⁰ Henry Siegman, "Israel's Lies", London Review of Books special, <http://palestinethinktank.com/2009/01/24/israels-lies-london-review-of-books-special/> , E.T:17.03.2009

³¹ IHHCC (Israel Intelligence Heritage and Commemoration Center), "The Six Months of Lull Arrangement" , December, 2008, s. 2, http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/hamas_e017.pdf , E.T: 09.06.2009. ;

öldürdükten sonra Hamas'ın roket saldırıları artmıştır. Ateşkesin başladığı 19 Haziran 2008'den 4 Kasım 2008'e kadar üçü Gazze'de düşen 20 adet roket ile beşi Gazze'de düşen 18 adet havan İsrail'e fırlatılmıştır. Bu kurumun verilerine göre, ateşkestten önceki altı aylık sürede Hamas'ın İsrail topraklarına attığı roket ve havan sayısı 2278 iken, ağırlıklı olarak İsrail'in 4 Kasım'da yaptığı saldırılardan sonra olmak üzere Hamas'ın attığı roket ve havan sayısı 329 olmuştur.³² İsrail iç istihbarat teşkilatı Şin-Bet Başkanı Yuval Diskin'in ifade ettiğine göre Hamas'ın İsrail ile arasındaki göreceli sükûneti yenilemek istediği fakat Hamas'ın sözünü tutacağına güvenilebilmesi, onu inandırıcı müzakere ortağı haline getirecekti. Bu durumda İsrail'in emirlerine itaat eden ama karşılığında hiçbir şey almayan El-Fetih'e karşı Hamas önemli bir pozisyon kazanacak ve Filistinliler arasında itibarı da yükselecektir. Bu durumda Hamas, İsrail'i uluslararası kamuoyunun istediği gibi iki devletli bir yapıya razı olmasını zorlayacaktı. Bu durumun engellenmesi için Hamas'ın radikalleşmesine ihtiyaç duyan İsrail ateşkesin Hamas tarafından uzatılmaması için ateşkes süresince ambargo ve ablukayı kaldırma gibi yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Nitekim Dışişleri Bakanı Tzipi Livni, 2008 Aralık ayında "ateşkes anlaşmasının uzatılmasının İsrail'in stratejik hedeflerine zarar vereceğini, Hamas'ı güçlendireceğini ve İsrail'in Hamas'ı tanıdığı izlenimini vereceğini" belirterek³³ İsrail'in Gazze'ye saldırma niyetini gizlememiştir.

1. 4. İsrail'in Gazze Saldırılarının Nedeni olan Hamas Füzeleri

İsrail saldırılarının amacı Gazze'den İsrail'in güneyine atılan roket ve havan ateşine son vermek ve Hamas kadrolarını ortadan kaldırmaktır. Bu amaca ulaşmak için İsrail, Hamas kadrolarının yanı sıra roket yapımında kullanılabilecek her yeri Amerika'dan yeni aldığı akıllı bombalarla vurmaya çalışmıştır. Bugün İsrail'in baş hedefi olan bu roketler Gazze'deki çeşitli metal atölyelerinde imal edilen yaklaşık 10 kilogramlık savaş başlığı taşıyan basit ve ilkel silahlardır. Ana gövdeleri çelik boru, kanatları bu gövdeye kaynatılan metal plakalar, patlayıcı başlığı basit patlayıcılardan meydana gelen ve son derece basit füyüyelerle donatılan bu roketlerin diğer adı da Kassam

Norman G Finkelstein, "İsrail'in Hedefi, "Barış" Tekliflerini Engellemek", çeviren: Ebru Arat, *Anlayış Dergisi*, sayı: 69, (Şubat 2009, İstanbul, s. 45.

³² İHCC, op cit , s. 2, 3 ve 10.

³³ Finkelstein, op cit , s. 45-46.

füzeleridir.³⁴ Kasamlar³⁵, ikinci intifadadan sonra 2001 yılında ortaya çıkmış ve o tarihten bu yana binlercesi İsrail topraklarına atılmıştır. Gazze'den İsrail topraklarına bugüne kadar yaklaşık 8-9 bin civarında Kassam ve havan mermisi atılmış bulunmaktadır. Fırlatılan bu füzelerden dolayı İsrail'in son 4-5 yılda Filistinlere karşı yaptığı operasyonlar sonucunda da 2.000-3.000 arası kişi ölümler binlercesi de yaralanmıştır.³⁶ 2001 yılından bugüne kadar Hamas'ın fırlattığı bu füzeler, sadece 20 İsrailinin ölümüne yol açmıştır. Hamas'a bağlı unsurlar, sadece 2008 yılında İsrail'e 1.200'den fazla füze göndermiştir. Büyük kısmı, el yapımı olan Kassamların menzili 9 kilometre ve yıkıcılığı düşüktür. Az sayıda da menzili 20 kilometreyi bulan 'Katyuşa' tipi füzeler de mevcuttur. İsrail'i asıl korkutan Hamas'ın eline geçen 'Grad' tipi 40 kilometre menzilli füzelerdir. Hamas'ın elindeki füzeler, güdümlü olmadığı için hedefi bulmaları kolay olmadığından atılan füzelerin yüzde 20'si sınırı bile geçememiştir. Mayıs 2008'de Aşkelon'da alışveriş merkezine düşen bir füze, 90 İsrailinin yaralanmasına sebep olmuştur. Bu füzeler Gazze sınırına yakın İsrail yerleşim birimlerinde yaşayan halk üzerinde önemli oranda psikolojik rahatsızlık uyandırmış ve halkın ruh sağlığının bozulmasına yol açmıştır.³⁷

İsrail'in bu füzelere karşı aldığı tedbirlere gelince; İsrail, uyduracılığıyla görülmeyen Kassam füzelerine karşı halen Sderot ve Aşkelon kentlerinde kurduğu Red Dawn adlı erken uyarı sistemi kullanıyor. Red Dawn üst düzey bir radar sayesinde füzeler yere düşmeden 20-30 saniye önce uyarıda bulunuyor ve hoparlörlerle halka acil durum anonsu yapılıyor.³⁸ Ayrıca bu konuda bazı projeler de yürütülmektedir. Menzili 70 km'ye kadar olan kısa menzilli roketleri ve 155 mm'lik topları havada karşılayarak etkisiz kılacak savunma projesi üzerinde çalışmalar hızlandırılmıştır. Tüm hava ve iklim koşullarında kullanılabilen, hareketli ve etkili savunma sistemini içeren ve "Demir Kubbe" olarak adlandırılan bu proje çalışmaları, Rafael adlı İsraili

³⁴ Fikret Ertan, "Kassamlar, saldırı ve çare..." 30.12.2008, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=789680>, E.T: 27.01.2009.

³⁵ Aynı zamanda Hamas'ın askeri kanadı olarak nitelenen Kassam adı 1930'larda İngiliz manda yönetimine karşı ilk Filistin direniş hareketini organize eden ve 1935'te öldürülen Şeyh İzzettin Kassam'dan gelmektedir. Bkz. Sherifa Zuhur, " Hamas and Israel: Conflicting Strategies of Group-Based Politics", December 2008, s. 24, <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>, E.T: 16.04.2009.

³⁶ Ertan, "Kassamlar..."

³⁷ Başyurt, Erhan, " Hamas'ın Füzeleri ve İsrail Katliamı", 04.01.2009, <http://www.bugun.com.tr/kose-yazisi/49980>, (E.T.15.03.2009.

³⁸ Bayraktar, op cit , s. 136.

şirket tarafından yürütülmektedir.³⁹ Kassam füzelerine karşı İsrail için askeri teknoloji ve silahları geliştiren bu firma, “Demir Kubbe” projesini başarıyla test etmiştir. Sistemin kabiliyetini değerlendirmek için 2008 yılı sonunda demir kubbe projesiyle ilgili daha büyük bir testin gerçekleştirileceği ve Kassam veya benzeri füzelere karşı etkili olacağı savunma yetkilileri tarafından tahmin edilmektedir. Sistemin 2010 yılında yürürlüğe girmesi için projenin tamamlanması konusunda Rafael’e yükümlülük getirildiğini belirten savunma yetkilileri, bu sistem sayesinde Gazze bölgesinden kaynaklanan Kassamların ve benzeri füzelerin saldırılarına maruz kalan Sderot ve yakın civar kentlerin korunabileceğini düşünmektedirler.⁴⁰

1. 5. İsrail’in Gazze Saldırısının Bilançosu

27 Aralık 2008 tarihinde başlayıp 19 Ocak 2009 tarihine kadar 22 gün süren İsrail’in ağır ve şiddetli saldırılarından sonra Gazze’de önemli boyutta yıkımlar gerçekleşmiştir. Bu sürede İsrail’in 22 gün süreyle Gazze Şeridi’nde sürdürdüğü operasyonda çoğu çocuk ve kadın olmak üzere yaklaşık 1300 Filistinli ölmüş⁴¹, yaklaşık 5.500 Filistinli de yaralanmıştır. İsrail radyosunda konuşan Dışişleri Bakanı Tzipi Livni, Gazze’deki sivil ölümleriyle ilgili bir soru üzerine, yerleşim yerlerinin içinde savaştan Hamas’ı suçlamış ve “Biz, teröristlerin peşindeyiz. Terörle savaşta bazen siviller de zarar görür” diyerek, Gazze’deki sivil ölümlerinin “koşulların ürünü” olduğunu ileri sürmüştür. Hamas’ın askeri kanadı İzzeddin El Kassam Tugayları da, savaşta silah ve güçlerinden “önemli bir kayıp” vermediklerini öne sürmüştür. Gazze’de basın toplantısı düzenleyen İzzeddin El Kassam Tugayları Sözcüsü Ebu Ubeyda, savaş süresince 80 civarında İsrail askerinin öldüğünü, yüzlencesinin yaralandığını bildirmiştir. İsrail ordusu ise 500’ün üzerinde militanın öldürüldüğünü duyurmuştur.⁴² Uluslararası Af örgütünün tespitine göre operasyonda üçü sivil olmak üzere 13 İsrail askeri ölmüştür.⁴³

³⁹ Rafael, Iron Dome, Defense Against Short Range Artillery Rockets, <http://www.rafael.co.il/> , E.T: 16.03.2009.

⁴⁰ Yuval Azoulay, “Israeli arms company successfully tests Iron Dome anti-Qassam missile”, 07.07.2008, <http://www.haaretz.co.il/> , E.T: 16.03.2009.

⁴¹ A/HRC/10/20, 2009, op cit , s. 12,

⁴² Milliyet Gazetesi, “Obama’nın gölgesi yetti”, 20.01.2009, www.milliyet.com.tr , E.T: 08.02.2009.

⁴³ Amnesty International, 2009b, op cit.

Kızıl Haç Komitesi operasyonlar direktörü Pierre Krahenbühl, Gazze'deki sivillerin durumunun "tolere edilemez" olduğunu belirtmiştir. Nihayetinde, operasyon sonucu 1300'den fazla kişi ölmüş, 4 bin bina yıkılmış, 200 bin ev zarar görmüş ve 50 bin Gazze'li evsiz kalırken 400 bini temiz içme suyuna bile sahip olamayacak duruma gelmiştir. Açıkça vurgulanmalıdır ki bu eylemler, uluslararası insancıl hukuk düzenlemelerince yasaklanmış bulunmakta ve bu düzenlemelerin ihlalleri suç sayılmaktadır.⁴⁴ Ayrıca, bombardıman sonucu zeytinlikler, sebze seraları ve diğer tarım tesisleri büyük zarar görmüştür. Çiftçilik ve balıkçılık yoluyla geçimlerini temin eden 13 bin ailenin saldırılardan çok büyük zararlar gördükleri tespit edilmiştir. Her ne kadar bu konuda bugüne kadar tam ve kesin bir değerlendirme yapılamamışsa da ön değerlendirmeler sonucu 60 ile 70 bin dönüm arası tarım alanının zarar görmüş olabileceği hesaplanmaktadır. Buna, zarar gören su kaynakları, kuyuları, bombalarla kirlenen diğer alanlar da eklenirse zararın büyüklüğü ve vahameti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.⁴⁵

2. Uluslararası Hukuk ve Gazze Saldırıları

Yukarıda siyasal boyutunun incelendiği Gazze saldırılarının hukuksal yönden değerlendirilmesi yapılacak, savaş zamanında yerine getirilmesi gereken uluslararası insancıl hukuk ilkelerinin ne derecede ihlal edildiğine değinildikten sonra, İsrail'in argümanları, uluslararası hukukta işgal eylemi ile savaş suçları ve insanlığa karşı suçların yargılanması sorunları üzerinde durulacak ve gerekli analiz yapılacaktır.

2.1. İsrail'in Gazze'deki Savaş Suçu Kapsamına Giren Eylemleri

Ünlü uluslararası hukukçu ve siyaset bilimci aynı zamanda BM İnsan hakları özel raportörü Richard Falk, İsrail'in Gazze'de işlediği savaş suçu kapsamına giren eylemlerini üç gruba ayırmıştır:

- a) Toplu Cezalandırma: Birkaç militanın eylemi yüzünden Gazze şeridinde yaşayan 1,5 milyon insanın tümü cezalandırılmıştır.
- b) Sivil hedefleri vurma: Nüfusun en kalabalık yaşadığı yerlere hava saldırıları düzenlenmiştir.
- c) Orantısız askeri güç kullanımı: Hava bombardımanları sadece Gazze'deki bütün resmi polis ve güvenlik bürolarına değil,

⁴⁴ Yücel Acer, "İsrail'in Suçları", <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=848> , E.T: 07.02.2009.

⁴⁵ Ertan, Fikret, "Yıkımın tarım boyutu... " 03.02.2009, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=811107>, , E.T: 27.01.2009.

diğer sivil yerlere de yapılmıştır. Evden üniversiteye öğrenci taşıyan ulaşım araçlarına da saldırılar düzenlendiği rapor edilmiştir.⁴⁶

Birinci gruba giren eylemler İsrail'in de taraf olduğu⁴⁷ savaş sırasında sivillerin korunmasıyla ilgili 12 Ağustos 1949 tarihli 4 nolu Cenevre Sözleşmesi tarafından yasa dışı olarak kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin 33. maddesi, işlemediği suçtan dolayı korunan sivil halktan hiç kimsenin cezalandırılmayacağını, toplu cezalandırmalarda bulunma ve bunun gibi halk üzerinde korku salma ve onları dehşete düşürme eylemlerinin yasaklandığını⁴⁸ hükme bağlamıştır. Bu sözleşmenin 3. maddesinin 1. fıkrasına göre çatışmaya katılan taraflar şu kişileri korumakla yükümlü kılınmışlardır: Çatışmalara doğrudan katılmayan kişiler, çatışmalara katılıp da silahlarını terk etmiş olanlar, çatışmalara katılıp da hastalık, yaralanma, tutuklanma ya da başka nedenle çatışma dışı kalmış kişiler.⁴⁹

İkinci ve üçüncü gruba giren eylemlere gelince; sivil hedeflere ve savaş dışı kalmış kişilere saldırılması savaşçı sivil ayırımının yapılması ilkesine aykırıdır. 1907 tarihli La Haye Yönetmeliğinin 23/c maddesi, teslim olmuş veya savunmasız kişilerin öldürülmesini veya yaralanmasını yasaklamıştır.⁵⁰ Bu eylemlerin Cenevre Sözleşmesinin savaşan tarafların sivil savaşçı ayırımını öngören 3.maddesine aykırılığının yanı sıra⁵¹ bu sözleşmenin 13-23. maddeleri ile bu sözleşmeye ek 1977 tarihli I nolu protokolün sivil halkın ve sivil hedeflerin, kültürel varlıkların ve çevrenin ayrılmasını ve korunmasını öngören 48-58. maddelerine de aykırı⁵² olduğu görülmektedir.

⁴⁶ Richard Falk, "Israel's War Crime", December 29, 2008, http://www.thenation.com/doc/20090112/falk?rel=hp_currently, E.T: 26.01.2009.

⁴⁷ İsrail, uluslararası insancıl hukuku düzenleyen 12 Ağustos 1949 tarihinde Cenevre'de imzalanarak kabul edilen 4 adet sözleşmeye 06.07.1951 tarihinde taraf olmuştur. Bkz. M. Lutfullah Karaman, *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İz yayıncılık, İstanbul, 1991, s. 131; ICRC, (International Committee of the Red Cross) (2009, "Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949", <http://www.icrc.org/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/6756482d86146898c125641e004aa3c5!OpenDocument>, E.T:16.05.2009.

⁴⁸ ICRC, 2009, Op cit.

⁴⁹ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, IV. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 185; ICRC, 2009, Op cit.

⁵⁰ Pazarıcı, IV. kitap, s. 211.

⁵¹ ICRC, 2009, op cit.

⁵² Pazarıcı, IV. kitap, s. 211.

Saldırlardan önce Gazze'nin giriş ve çıkışları abluka altına alındığından; ilaç, gıda ve akaryakıt gibi temel insani gereksinimlerde şiddetli boyutta kıtlık yaşanmıştır. İlaçsızlık ve gıdasızlıktan dolayı ölümlerde artış kaydedilmiştir.⁵³ Bu uygulama da açıkça 4 nolu Cenevre Sözleşmesinin 23. maddesine aykırı düşmektedir. Bu madde taraf devletlerin, sivillerin dinsel amaçlı ibadetleri, gerekli tıbbi malzemenin sevkiyatı için serbestlik taniyacıklarını ve on beş yaşın altındaki çocuklar, hamile ve doğum yapmış kadınlar için temel gıda, giyim ve ilaç yardımlarının yapılmasına izin vereceklerini hükme bağlamıştır. Ayrıca, işgalci gücün sivil halkın gerekli gıda ve tıbbi ilaç ihtiyacını karşılaması gerektiğini öngören sözleşmenin 55.maddesi de bu kapsamda İsrail tarafından ihlal edilmiştir.⁵⁴

Hamas'ın İsrail yerleşim birimlerine düzenlediği roket saldırılarının da meşru dayanağı bulunmamaktadır. İsrail, bu roketlere karşı meşru savunma hakkını kullanırken uluslararası insancıl hukuk kurallarını dikkate almak durumundadır. Aksi halde düzenlediği askeri operasyonlar sivillerin kaybına yol açtığı için İsrail'in dayandığı meşru savunma gerekçelerini zayıflatmaktadır.⁵⁵ Özel raportör Falk, halkı savaş bölgesine kapamak, Varşova Gettosu'nun kötü hatıralarını canlandırdığını ifade ederek Nazilerin Yahudilere yaptığı soykırımı göndermede bulunmuştur. Mülteci olarak Gazze'yi terk etme imkanı olmadan savaş bölgesinde mahsur kalan tüm Gazze halkının hayatları boyunca ruhsal anlamda yaralı kalabileceğini ve zayıyat tanımının tüm Gazze nüfusuna genişletilebileceğine işaret eden Falk, İsrail'in Gazze saldırısını meşru savunma amacıyla başlattığı iddiasını reddederek BM Sözleşmesi ve uluslararası hukukun İsrail'e meşru savunma iddiası için yasal zemin sağlamadığını belirtmiştir.⁵⁶

İsrail, 2005 yılında güçlerini ve yerleşimcilerini Gazze'den geri çekmesinden dolayı artık işgalci güç olmadığını ileri sürmesine rağmen, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin hazırladığı 09.01.2009 tarihli raporda; Gazze Şeridi'nin karadan, havadan ve denizden İsrail tarafından devamlı

⁵³ Falk, 2008, op cit.

⁵⁴ UNHCHR, Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/92.htm> , , E.T: 16.05.2009

⁵⁵ Falk, 2008, op cit.

⁵⁶ İnternet Haber, "BM: İsrail savaş suçu işledi", http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=175884, 22.01.2009, , E.T:26.01.2009. ; Le Monde, Israel's war crimes, By Richard Falk, 03.03.2009, <http://mondediplo.com/2009/03/03warcrimes> , E.T: 23.03.2009.

kontrol edildiğinden dolayı İsrail statüsünün “işgalci güç” olarak devam ettiği belirtilmiştir. Söz konusu rapor, 18 aylık bir süredir etkin olan bu ambargonun yasadışı olduğu, bu ambargonun toplu cezalandırmanın yoğun bir türü olup, IV. Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesinin ve işgalci gücün sivil nüfusun yeterli gıdaya sahip olmasını ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasını temin etmesini gerektiren 55. maddesinin bir ihlali olduğunu vurgulamıştır. Rapor, bu tür ambargoların roket saldırılarının gerekçesiz özelliğini değiştirmediklerine dikkat çekerken bu tür uygulamaların yasal bir bakış açısından iki önemli sonuç ortaya koyduğunu belirtmektedir:

Birincisi, İsraililerin kanunsuz davranışından ortaya çıkan sivil zarar, Filistinlilerin kanunsuz davranışlarından ortaya çıkan zarardan çok daha büyüktür; ikincisi, uzun soluklu bir ateşkesi ortaya koymak için gösterilen çabada Hamas kadar İsrail’in de uluslararası savaş hukukuna saygı göstermesi sağlanmalıdır. Normal sivil hayatın korunması için malların girişine müdahaleler son bulmalı ve gelecekte herhangi bir tür roket saldırısı olsa da misilleme önlemi olarak yeniden yapılmamalıdır. Benzer şekilde İsrail gelecekte bu tür sınırlandırmaları dayatırsa, bu İsrail sivillerine yönelik Filistinli şiddetin herhangi bir türü ya da yeniden başlayan roket saldırıları için yasal bir gerekçe oluşturmayacaktır. Tüm roket saldırıları için Hamas’a sorumluluk atfetmekte bazı zorluklar da vardır. Gazze’de örgütlenen bağımsız militanlar da vardır ve bunların varlıkları Hamas’tan da önceye dayanır.⁵⁷

İsrail, sivillere yönelik abluka uygulayarak, yani bir nevi onları kamplara kapatarak temel gereksinimlerini dahi karşılayamayacakları insanlık dışı yaşam koşullarına mahkûm etmiştir. İsrail, Gazze’ye yönelik 19 aydır abluka uygulamakta ve bunun sonucunda neden olduğu yedek parça ve enerji kıtlığı yanında 27 Aralık’ta operasyonlar başlamadan önce bile sağlık, temiz su, kanalizasyon ve altyapı hizmetlerinin ciddi oranda aksamasına yol açmaktaydı. İhracatın tamamen engellenmesi, Filistin ekonomisini daha da kötüleştirdi. Gazze’deki 750 bin kişinin temel ihtiyaçları BM programları ile karşılanmaktadır. Operasyonlardan hemen önce İsrail’in güvenlik gerekçesi ile Gazze’ye BM yardımlarının da girişini engellemesi sivil hayatı oldukça kötü etkilemiştir. Bütün bunların sonucunda, BM Genel Sekreteri İsrail’den ablukayı kaldırmasını talep eden bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır.⁵⁸

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Yücel Acer, “İsrail’in Suçları”, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=848> , E.T: 07.02.2009.

Guardian'ın yaptığı tespite göre⁵⁹ İsrail'in Gazze Şeridi'nin güneyinde Khuza'a adlı bir köyü 12 saat boyunca bombaladıktan sonra köye giren İsrail ordu birlikleri, içindeki sivillerle birlikte evleri buldozerlerle yıkmış, beyaz bayraklarla teslim olmaya çalışan insanları öldürmüş, yaralıları taşıyan ambulanslara ateş açmış, beyaz fosfor bombasını kullanmış ve sivil bölgede ayırım yapmadan ateş açmışlardır. Hem Kızıl Haç Örgütü⁶⁰ hem de BM tarafından⁶¹ doğrulanan bu eylemler savaş hukukunu düzenleyen Cenevre Sözleşmesine aykırıdır. Çocukların ve sivillerin ölümüyle sonuçlanan iki ayrı BM okuluna yapılan saldırılar ve bombalamalar sonucunda toplam ölenlerin içinde 410 çocuğun olması İsrail'in savaş suçu işlendiğinin delili olarak BM'nin resmi yetkililerince beyan edilmiştir.⁶² BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Navi Pillay, İsrail'in saldırılarının savaş suçu olarak soruşturulmasını talep etmiştir.⁶³ Bu tespitler karşısında İsrail ordu yetkilileri, Gazze'deki BM binaları ve hastaneleri de içeren sivil yerlere yapılan saldırıların en yüksek düzeyde soruşturulacağını açıklamakla beraber, askerlerin kendilerine yöneltilen ateşe cevap verdiklerini de ileri sürmüşlerdir. Hatta dışişlerinden bir yetkili, savaş suçuyla ilgili bu iddiaların en ufak bir bulguyla desteklenmediğini belirterek⁶⁴ fotoğraflarla bağımsız kaynaklarca yapılan bu tespitleri inkâr yoluna bile gitmiştir.

Saldırıya katılan pilot ve piyade askerlerin verdiği bilgiye dayanarak İsrail'de yayınlanan Haaretz Gazetesinin haberine göre, Gazze saldırısında İsrail ordusu kasıtlı olarak mal ve can kaybını gerçekleştirmiştir. Askeri birliklerin ev taraması yaparak kadın ve çocukları öldürdükleri, Gazze'deki herkesin terörist kabul edilerek takım komutanlarının emriyle sivillerin vurulduğu bizzat askerler tarafından itiraf edilmiştir. Ön askeri eğitim veren ordu komutanlarından Danny Zamir'in gazeteye verdiği bilgiye göre askerlerin

⁵⁹ Guardian, White flags ignored and houses bulldozed with families inside, claim residents, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/18/israel-war-crimes-gaza-conflict> , E.T:16.02.2009.

⁶⁰ ICRC, 2009a, op cit.; ICRC, 2009b, op cit.

⁶¹ A/HRC/10/20, 2009, op cit , s. 16.

⁶² BBC, Gaza strikes ahead of truce vote,

<http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSLH286481> , E.T: 11.06.2009.

⁶³ Luke Baker, "Israel rejects suggestions of Gaza "war crimes", Sat Jan 17, 2009,<http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSLH286481> , E.T: 08.02.2009.

⁶⁴ Guardian, op cit; Baker, op cit.

bu itiraflarının şoke edici olduğunu Genel Kurmay Başkanlığı tarafından bu itirafların inceleneceğini açıklamıştır.⁶⁵

Aynı gazete, İsraili bazı askerlerin bebekleri ve savunmasız insanları öldürdüklerini itiraf ettiklerini yazmıştır. Ayrıca Filistinlilere psikolojik işkence çektirmek amacıyla İsrail ordusunun Givati Tugayından keskin nişancılarının, üzerinde Filistinli hamile kadını gösteren ve “1 kurşun 2 ölü” sloganı yazılan T-shirtleri giydikleri tespit edilmiştir. Bu T-shirtlerin üzerindeki insanlık dışı resim ve yazıları üst komutanlarının emriyle yazdırdıklarını itiraf etmişlerdir. Buna benzer İsrail askerlerinin ölü bebekleri, çocuklarının mezarı başında ağlayan kadınları, çocukları ve camileri vuran bombaları gösteren resimleri ile tecavüz içeren cinsel içerikli sloganları T-shirtleri üzerinde bastırarak eğitim yapmaları ve bu insanlığa aykırı resim ve sloganlarla moral toplamaları fotoğraflarla kanıtlanmıştır.⁶⁶ İsrail ordusunun sorumlu olduğu insanlık suçları en dikkat çekici ve ürpertici bir şekilde bizzat askerleri tarafından itiraf edilmiştir.

Gazze saldırılarında korunması gereken sivil halka bu şekilde davranılmasının yanı sıra ayrıca sivil halka karşı yasaklı silahlar da kullanılmıştır. Esasen asker kişilere karşı da kullanılması yasaklanan kimyasal silahlar hükmündeki bazı yasaklı silahların sivillere karşı kullanımı Gazze saldırılarının sivil halk bakımından yol açtığı trajedinin boyutunu göstermektedir. Bunlardan fosfor ve misket bombaları aşağıda incelenecektir.

2. 1. 1. Fosfor Bombası

Gazze bölgesi boyunca İsrail ordusu tarafından kullanılan ve üzerinde ABD (Amerika Birleşik Devletleri) yapımı M825 A1-a seri numaraları bulunan beyaz fosforlu 155 mm çok sayıda top mermilerinin atıldığı Uluslararası Af Örgütü tarafından tespit edilmiş ve fotoğraflanmıştır.⁶⁷ Beyaz fosforlu bombaların bir kısmı 15 Ocak 2009’da BM Yardım ve Çalışma Binasına atılmış içinde ilaç, gıda ve gıda dışı tonlarca insani ihtiyaç bulunan çadırları yakmıştır. Çok fazla ve etkili yangın çıkaran bu bombalar, İsrail ordusu tarafından Gazze’nin sivil nüfus yoğunluklu yerleşim alanlarına atılmıştır. Ateşkesin yapıldığı 18 Ocaktan sonra da fosforlu bombaların neden olduğu yangınlar devam etmiştir. Fosforlu bombaların niteliğine gelince, bu bomba

⁶⁵ Amos Harel, “IDF killed civilians in Gaza under loose rules of engagement”, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1072231.html> , E.T:21.03.2009.

⁶⁶ Uri Blau, “Dead Palestinian babies and bombed mosques - IDF fashion 2009”, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1072466.html> , E.T: 21.03.2009.

⁶⁷ Amnesty International, 2009c, op cit , s. 7.

özellikle savaş alanındaki birliklerin hareketleri için dumanlı perde işlevini görmektedir. 155 mm'lik top mermisi patladığında oksijenle temas kurarak ateş almakta ve rüzgârın da etkisiyle futbol sahasından büyük bir alanı kaplamaktadır. İnsanın cildiyle temas ettiğinde iyileştirilmesi güç deri ve kemiğe kadar varan derin yanıklar oluşturmakta ve oksijeni tüketinceye kadar vücudun içinde de yanmaktadır. Aynı zamanda hastanın diğer uzuvlarına ve hastayı tedavi edenlere de bulaşabilmektedir.⁶⁸ Kundaklayıcı ve yangın çıkarıcı silahların kullanımını yasaklayan ve kısıtlayan 10 Ekim 1980 tarihli 3 Nolu Cenevre Protokolünün 2. maddesi, gerek sivillere karşı gerekse sivillerin bulunduğu askeri alanlara karşı bu tür silahların kullanımını yasakladığından⁶⁹ İsrail'in sivil asker ayırımını yapmadan bu silahı kullanması savaş suçu oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu bombanın askeri hedeflere yönelik olarak kullanılmasıyla ilgili kesin bir yasaklama henüz getirilmiş değildir. Bu maddenin kimyasal silah olup olmadığı konusunda da tartışma vardır. Eğer kimyasalsa sivil olsun askeri olsun tüm hedeflere karşı kullanılmasının 1997 tarihli Kimyasal Silah Sözleşmesi gibi uluslararası düzenlemeler gereğince yasak olacağı şüphesizdir.⁷⁰

Ayrıca BM raporu tarafından sözü edilen nitelikli gözlemciler tarafından yapılan çeşitli iddialar da var. Bunların arasında İsrail'in yasal olarak kabul edilemez hedeflere yasal olarak şüpheli silahlarla saldırdığı ve dolayısıyla “zulüm” veya “gereksiz acıya” sebep olan silahlar ve taktikler ile ilgili uluslararası teamül hukukunu ihlal ettiği belirtilmektedir. Uluslararası savaş hukukuna aykırı ve yasa dışı olarak görülen hedefler arasında; İslam Üniversitesi, okullar, camiler, tıbbi tesisler ve ambulanslar, tıbbi personel bulunmaktadır. USH'nin yasal olarak şüpheli silahlar arasında tespit ettiği şu silahların da İsrail tarafından kullanıldığı kanıtlanmıştır; eti kemiğe kadar yakan mermi ve füzeler içinde fosfor gazı, kurbanları parçalara ayıran ve hayatta kalanlarda kanser riskini arttıran (DIME diye adlandırılan) yoğun dolgu metal patlayıcılar, maruz kalan kişilerde ve nesillerinde yüzyıllar boyu radyasyon hastalığına neden olabilen, Gazze tünellerine karşı kullanılan “sığınak delici” olarak adlandırılan ve derine nüfuz eden uranyum bombaları bulunmaktadır.⁷¹

⁶⁸ Amnesty International, 2009c, op cit , s. 7-8.

⁶⁹ ICRC, 2009d, op cit.

⁷⁰ ICRC, 2009c, op cit; Wikipedia, White phosphorus (weapon), [http://en.wikipedia.org/wiki/White_phosphorus_\(weapon\)](http://en.wikipedia.org/wiki/White_phosphorus_(weapon)) , E.T: .15.03.2009.

⁷¹ A/HRC/10/20, 2009, op cit , s. 16; TimeTurk, op cit.

2. 1. 2. Misket Bombası

İsrail’de yayınlanan Haaretz Gazetesinin 4 Ocak 2009 tarihinde yayınladığı haber, Gazze’ye giren İsrail ordusunun Hamas hedeflerini bombalarken açık alanda içinde misket bombaları da dahil yüzlerce top mermilerini kullandığını rapor etmiştir.⁷² Bomba içinde bomba olarak nitelenen misket bombası, hedefe atıldığında "ana bomba" infilak edince içindeki yüzlerce misket büyüklüğündeki küçük bombacıklar çok geniş alana yayılarak arka arkaya infilak etmektedir. Havadan ve karadan atılabilen, havada kırılarak açılan misket bombaları birkaç futbol sahası büyüklüğündeki alana içerdiği 200 civarındaki bombacıkları bırakmaktadır. Mühimmatın atıldığı bölgedekiler ölmekte veya yaralanmaktadır. Çok sayıda bombacık da hemen infilak etmemesi nedeniyle kara mayınları gibi yıllar sonra sivilleri öldürmekte veya sakat bırakmaktadır.⁷³ İsrail’in 2006 yılında Lübnan’da Hizbullah’a karşı kullandığı bu bombaların bir kısmı patlamadığından, mayın gibi tehlike arz etmektedirler. Bu nedenle patlamamış bombalar halen sivillerin ölümüne yol açmaktadır.⁷⁴

Bu bombaların açıkça yasaklanması ancak son zamanlarda yapılan girişimlerle hazırlanan ve henüz yürürlüğe girmeyen bir sözleşmeyle mümkün olmuştur. Mayıs 2008’de Dublin’de misket bombalarını yasaklayan yeni bir sözleşme metni 100’den fazla devlet tarafından kabul edilmiş ve 3-4 Aralık 2008 tarihinde Oslo’da düzenlenen toplantıda bu metin 94 devlet tarafından imzalanmıştır.⁷⁵ Sözleşmenin 1. maddesi, taraf olan bütün devletlerin misket bombalarını kullanmayacaklarını, bunları üretip geliştirmeyeceklerini, herhangi bir şekilde stok yapmayacaklarını, doğrudan veya dolaylı hiç kimseye veya ülkeye sevkiyatını yapmayacaklarını öngörmektedir. Ayrıca sözleşme, devletlerin hiç kimseye yasaklı faaliyette bulunmaya yardım, teşvik ve cesaretlendirme eylemine girmeyeceklerini de hükme bağlamıştır.⁷⁶

2.2. Kendisine Yöneltilen Suçlamalara Karşı İsrail’in Hukuki Argümanları ve Beraberinde Getirdiği Tartışmalar

⁷² (Harel, & Issacharoff, 2009.

⁷³ Milliyet Gazetesi, “Misket bombası nedir?” 03.12.2008, <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=102417>, E.T:16.03.2009

⁷⁴ Amnesty International, 2009a, op cit , s. 21.

⁷⁵ ICRC, 2009e, op cit. ; Wikipedia, Cluster bomb, http://en.wikipedia.org/wiki/Cluster_bomb , E.T: 15.03.2009.

⁷⁶ İmzalanan bu sözleşme ancak 30 devletin onay belgelerini depozitere gönderdikten sonra altı ay geçerse yürürlüğe girecektir. Bkz. Amnesty International, 2009a, op cit , s. 22.

İsrail Dışişleri Bakanlığının verdiği bilgilere göre 2008 yılında Gazze Şeridi'nden İsrail'in güneyine 1571 adet roket ve 1531 adet havan bombası atılmıştır. İsrail topraklarına 2007 yılında 896, 2006 yılında 946 vuruş tespit edilmiştir. Sadece 2007 yılının Mayıs ayında Gazze'den Sderot ve Batı Negev'e sorumluluğunu Hamas'ın üstlendiği 300 Kassam füzesi atılmıştır. 2001-2005 yıllarına nazaran son iki yılda roket atışında önemli artış kaydedilmiştir. Atılan roketler, intihar saldırılarından daha az ölümcül olmasına rağmen Batı Negev'de oturan 200 bin nüfus üzerine yıkıcı etki bırakmıştır. Bu roketler az sivil kaybına neden olmakla beraber Sderot halkının % 30'a yakını üzerinde travmatik rahatsızlık ve psikolojik gerginliğe yol açmıştır. İsrail bu tehditleri bertaraf etmek ve halkını savunmak için Gazze'ye yönelik operasyonlarda bulunmak zorunda kalmıştır.⁷⁷ Esasen Hamas'ın da çatışmalar hukukuna aykırı eylemleri bulunmaktadır. Hamas hedeflerini seçerken asker-sivil ayırımı yapmamaktadır. İsrail'de kadın erkek herkesin orduda görev yaptığını ve yedek olarak her an birliğe çağrılma durumlarını öne sürerek İsrail'deki herkesin aslında asker olduğunu savunmaktadır. Hamas'a göre İsrail militarist bir toplum olup buna göre muamele edilmesi gerekir. Bir direniş stratejisi olarak 1993 yılında başlayan Hamas'ın intihar saldırıları ikinci intifadaya damgasını vurmuştur.⁷⁸ Hamasın bu yaklaşımı kendi tüzüğünün 7. maddesinden kaynaklanmaktadır. Tüzükteki bu madde, Peygamber'e dayandırılan bir hadise atıfta bulunarak Müslümanlarla Yahudiler arasında çıkacak savaşta Yahudiler öldürülmeden kıyametin kopmayacağını ve Gharqad ağacı dışında diğer ağaçların ve taşların arkalarında Yahudi saklandığını bildirecekleri ve Müslümanların da onları öldüreceğini ileri sürmektedir.⁷⁹ Hamas liderlerinden İbrahim Ghosheh ise tüzüğün kutsal belge olmadığını belirterek bunun yerine 2000 yılında çıkarılan "Bunun için mücadele ediyoruz" adlı belge çerçevesinde Hamas'ın hareket ettiğini açıklamaktadır.⁸⁰ Ghosheh'in belirttiğine göre bu belgede, "Siyonist Proje"nin düşman olarak nitelendirildiği, Yahudilerin düşman olmadığı, Filistin kurtuluşunun ancak askeri yöntemlerle mümkün olacağı, sivil "Siyonistler"nin hedef olmayacağı, sadece savaşçı "Siyonistlere" karşı saldırı düzenleneceği, ancak düşmanın sivil Filistinlilere saldırması durumunda caydırıcı anlamda Yahudi sivillere karşı da saldırı

⁷⁷ Israel Minister of Foreign Affairs, "The Hamas terror war against Israel", <http://www.mfa.gov.il/>, E.T. 15.03.2009.

⁷⁸ Bayraktar, op cit, s. 105; Saarnivaara, op cit, s. 427.

⁷⁹ Hamas Charter, op cit, s. 124.

⁸⁰ Zuhur, op cit, s. 31.

yapılacağı konusunda hükümler getirilmiştir.⁸¹ Fakat Hamas'ın önceki tüzüğünün geçerli olmadığı veya dikkate alınmaması gerektiği konusunda Hamas yetkililerince kesin ve resmi olarak herhangi bir açıklama yapılmış değildir.⁸²

Gazze savaşında Hamas'ın çocuk ve kadınları kalkan yapması, korunan sivil yerlerde mühimmat ve militanlarını bulundurması gibi savaş hukukuna aykırı nitelikteki eylemleri⁸³, İsrail'in Gazze'ye saldırılarını provoke etmiştir. Bununla beraber İsrail'in bu gerekçeye dayanarak sivil yerlere saldırması da aynı derecede insancıl hukukuna aykırılık teşkil etmektedir. Gerekçe ne olursa olsun sivil asker ayırımı yapılmadan operasyonlar düzenlenmesi hukukça kabul edilemez. Hamas, saldırılarının ahlaki savunmasını yaparken eylemlerinin İsrail saldırılarına misilleme olduğunu iddia etmektedir. İsrail'in de Filistinli sivilleri öldürdüğünü hatırlatan Hamas, intihar saldırılarıyla buna karşılık verdiğini belirtmektedir. Hamas, öldürülen İsraili çocukların büyüüp orduya katılmadıkları için İsrail'in günahlarına ortak olmadan hayatlarını kaybettikleri için cennetlik olduklarını ileri sürmektedir.⁸⁴

Esasen hiçbir hukuki ve ahlaki gerekçe sivillere yönelik roket saldırılarını meşrulaştıramaz. Bu tür davranış, yaşama hakkına yönelik bir

⁸¹ Zuhur, op cit, s. 32. Yazar, Azzam Tamimi'nin 21.08.2003'te İbrahim Ghosheh'le yaptığı röportaja dayanmıştır.

⁸² Hamas'ın bu tutumuna karşın, İsrail'in politikası üzerinde önemli etkisi olan "Büyük İsrail" projesini destekleyen ve sınırlı özerklik dışında Filistinlilere egemenlik hakkını tanımayan Likud gibi sağ partilerin ve aşırı kesimin yaklaşımı¹, bu yaklaşımları besleyen İsraili Hamam Yaakov Savir'in "*Araplar evlerini inşa etmek için başka yerler bulmalılar. Bu topraklar, yani 1967 yılında işgal edilen bütün bölgeler Yahudilere aittir.*" şeklindeki açıklaması² ile aşırı Yahudi Haham ve "Siyonist Şabad" Hareketi Sözcüsü Manice Freedman'ın "*işgal altındaki topraklarda yaşayan yerleşimci Yahudilere, kendilerine komşu olan Müslüman Araplardan kadını, erkeği, çocuğu yaşlısı ve hatta hayvanlarını dahi öldürmeleri*" yetkisini tanıyan fetvaları vermesi.³ İsrail'de Filistinlilere karşı ön yargılı tutumun ne kadar ürpertici boyutlara ulaştığını göstermektedir. Bu tutumlar sorunun çözümünü zorlaştırdığı gibi Hamas gibi organizasyonların radikalleşmesine de katkıda bulunmaktadır. Suç oluşturan bu eylemlerin İsrail tarafından yargılanıp cezalandırılmadıkça İsrail'in Hamas'a karşı tutumunun samimiyeti her zaman sorgulanacaktır. ¹ Melek Ulagay, "Sorun gerçekten Hamas mı?", 08.02.2009, <http://www.radikal.com.tr/> E.T: 10.02.2009.; ² İsrail Haber, "Tanrı'nın Emriyle İşgal Etmişler", 02.06.2009,

http://www.haberpanorama.com/news_detail.php?id=11222 E.T:12.06.2009.; ³ Haber 10, 10.06.2009, <http://www.haber10.com/haber/170815/> , E.T: 13.06.2009.

⁸³ A/HRC/10/20, 2009, op cit , s. 17.

⁸⁴ Bayraktar, op cit , s. 109.

uluslararası insan hakları ihlalidir ve savaş suçunu oluşturur. Aynı zamanda, saldırının niteliği, ortaya çıkışı bağlamında, Haziran 2008'den 4 Kasım 2008'e kadar süren geçici ateşkesin İsrail'in Gazze'deki Filistin militanlarına yönelik ölümcül saldırısı ile kesilmiş oluşu da göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerekir. 27 Aralık öncesindeki yıl boyunca, Gazze'den yapılan roket saldırılarına bağlı olarak tek bir İsraili dahi ölmemiştir. Ayrıca, 2008 Haziran'ından itibaren, iki taraflı bir ateşkes yapılmış ve bir takım ihlallere rağmen tarafların ateşkesi sürdürme kararlılığını etkilememiştir. Bu süreçte, İsrail'in, gıda, tıbbi malzeme ve yakıt kısıtlamalarıyla tüm Gazze halkını çok zor koşullara maruz bırakan kuşatmayı kaldırması ya da en azından hafifletmesi beklenmiştir, ancak bunu yapmamıştır. Gazze halkına verilen ciddi zararlar, Gazzelilerin insani ihtiyaçlarını karşılamak gibi zor bir görevi olan BM Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Örgütü Komisyon Başkanı da dahil olmak üzere, bölgedeki BM yetkililerince defalarca dile getirilmiştir.⁸⁵

Hamas'ın, İsrail'in saldırılarına gerekçe oluşturacak yukarıda açıklanan eylem ve tutumları, sivil yerleşim yerlerini İsrail'e yönelik saldırılar için kullanıyor olması gibi siyaseten ve hukuken gayri meşru davranışları bilinse dahi, geriye kalan en ciddi hukuki sorun, İsrail'in saldırıları esnasında işlenen suçların faillerinin cezalandırılmasıdır. BM Genel Sekreteri, Gazze'deki durumu gördüğünde, yaratılan yıkımdan dolayı dehşete kapıldığını ve daha da önemlisi, ilgili hukuki süreçlerle araştırma yapılacağını ve sorumluların ortaya çıkarılıp cezalandırılacağını⁸⁶ belirtmiştir. Bununla beraber BM Genel Sekreteri, bu konuda BM Güvenlik Konseyi nezdinde her hangi bir girişimde bulunmuş değildir.

2.3. Orantılılık Sorunu

Orantısız güç kullandığı suçlamalarına karşı İsrail, kendisine yöneltilen terörist saldırıları engellemek için gerekli araçları kullanabileceğine dair uluslararası hukuk açısından sakınca bulunmadığını ileri sürmekte ve gücünü kendisine saldıranların gücüne göre ayarlaması gibi kendisine yükümlülük getiren bir uluslararası hukuk kuralının bulunmadığını belirtmektedir. Bu çerçevede kullandığı gücün orantısız olsa da uluslararası hukuka uygun olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda bu görüşüne dayanak bakımından Uluslararası Adalet Divanı Başkanı Rosalyn Higgins'in orantılılıkla ilgili

⁸⁵ Richard Falk, "9 Ocak 2009 tarihli BM Özel İnsan Hakları Komisyonuna sunulan Gazze Şeridi'ndeki durumla ilgili rapor" 19.01.2009, http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=prn&aid=23929, , E.T: 09.02.2009.

⁸⁶ Acer, op cit.

görüşüne atıfta bulunmaktadır. Bu görüşe göre orantılılık, sadece herhangi spesifik zarara öncelikle misilleme olmayıp, saldırıyı sona erdirmeye ilgili tüm hedefleri kapsamaktadır.⁸⁷ Bu çerçevede orantısızlık, savaşı tarafların uluslararası hukukun yasal kabul etmediği araç ve yöntemlere başvurmaya⁸⁸ yakın alakalıdır. İsrail'in uluslararası hukukun meşru araçlarla ve saldırgana yönelik olması gerektiği ilkesini göz ardı ettiği gerçeği dikkate alınır, orantılılıkla ilgili İsrail'in bu iddiaları ve bu iddiasını dayandırdığı görüş eylemiyle bağdaşmamaktadır. Çünkü uluslararası hukukta bir saldırıya karşılık verirken bu karşılığın savaşı olmayan sivil kişilere, sivil bina ve araçlara karşı olmaması esastır. Rosalyn'in orantılılıkla ilgili görüşünden askeri hedeflere karşı yapılacak bir operasyonda belirli bir orantılılıktan bahsedilemeyeceği sonucunun çıkarılması doğaldır. Bunun dışında savaşta ayırım yapmadan askeri hedefler dışına saldırı düzenleme orantılılık ilkesine aykırı olmaktadır. Cenevre Sözleşmesine ek 1977 tarihli 1 nolu protokolün 51. maddesinin 5b paragrafı, askeri üstünlük elde etmek için sivillerin ölümüne, yaralanmasına ve sivil yerlerin zarar görmesine yol açan saldırıların orantısız güç kullanımıyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Bundan hareketle orantısız güç kullandığı ve savaş hukukuna aykırı eylemler gerçekleştirdiği ileri sürülen İsrail'in suçlanmasına esas konular, bu devletin sivil asker ayırımını yapmadan saldırılar düzenlemesi, sivil yerleri vurması ve sivilleri öldürmesidir.⁸⁹

Uluslararası hukukta yapılacak harekâta beklenen askeri sonuç ile yapılan eylem arasında bir orantılılık aranmaktadır. Savaşın tek meşru amacının düşmanın askeri gücünü zayıflatmak olduğunu belirten 1868 tarihli St. Petersburg Bildirisi ve bunu destekleyen 1907 tarihli La Haye Sözleşmesi hükümleri, savunulmayan kentlerin ve binaların bombalanmasını yasaklamaktadır. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesine ek 1977 tarihli I. nolu protokol de bu yasağı hükme bağlamaktadır.⁹⁰ Bu protokolün 35. maddesi, savaşı devletlerin savaş sırasında başvurabilecekleri araçların ve yöntemlerin belli bir sınırlamaya tabi olduğunu öngörmektedir. İnsan hayatına gereksiz yere

⁸⁷ Dore Gold, "Did Israel Use "Disproportionate Force" in Gaza?", 28 December, 2008, <http://www.jcpa.org/JCPA/Templates/ShowPage.asp?DBID=1&LNGID=1&TMID=111&FID=378&PID=0&IID=2808>, , E.T: 25.01.2009; Israel Minister of Foreign Affairs, "Responding to Hizbullah attacks from Lebanon: Issues of proportionality" <http://www.mfa.gov.il/>, E.T: 25.01.2009.

⁸⁸ Berdal Aral, *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s. 29.

⁸⁹ A/HRC/10/20, 2009, op cit , s. 10.

⁹⁰ Pazarıcı, IV. kitap, s.211 ve 226.

zarar verecek savaş yöntemlerine başvurulması da madde kapsamında yasaklanmıştır. Aynı protokolün 4. Bölümü ise, savaşın kazanılmasına doğrudan katkısı olmayan fakat pek çok sivilin ölümüne ve felaketlere yol açan saldırıların önlenmesine dönük düzenlemeler getirmiştir.⁹¹ Bunun dışında askeri olan hedeflere karşı güç kullanırken de orantılılık ilkesinin gözetilmesi gerekmektedir. Bu konuda kullanılacak kuvvetin saldırı ile orantılı olması gerektiği yönündeki en önemli olay 1837 Caroline olayıdır. Caroline olayı Kanada'nın İngiltere'ye karşı verdiği bağımsızlık savaşı sırasında ortaya çıkmıştır. Kanadalılar savaş sırasında Amerikan bandıralı Caroline adlı geminin sağladığı silahlarla, Kanada'ya ait Navy Adası yakınlarından geçen İngiliz gemilerine saldırıyorlardı. İngilizler bu gemiyi bir Amerikan limanında ele geçirip Niyagara şelalesinden aşağı attılar. Bu durumda İngiltere, gemiyi ele geçirip yok ederken meşru savunma hakkı çerçevesinde hareket ettiğini ileri sürdü. ABD görüşüne göre ise, İngiltere'nin bu durumda meşru müdafaa hakkı iddiası geçersizdir. Çünkü bu hakkın kullanılabilmesi, tehlikenin o anda ortaya çıkmış, ani, başa çıkılmaz ve başka hiçbir koruma yoluna başvurmaya imkan bırakmayacak nitelikte olmasına bağlıdır.⁹²

Kaldı ki İsrail'in meşru savunma hakkının BM antlaşmasının 51. maddesine uygun olması için gerekli ve orantılı olması gerekmektedir. Saldırıya karşı orantılı araçlara başvurmak aynı türden silahlarla karşılık vermek anlamında değildir. Orantısız güç kullanımı saldırıların yaygınlaşmasına ve savaşın genişlemesine yol açma tehlikesini de beraberinde getirmektedir.⁹³ Saldırı düzenleyen devleti yok etmek değil de onu zayıflatmak amaçlı olarak başvuru orantılılık ölçütü, kuvvet kullanımında tarafların düşmana zarar vermek için kullanacakları araçların sınırsız olmayacağını öngörmektedir.⁹⁴ İsrail tarafından ileri sürülen meşru savunma hakkının kullanılabilmesi için, kuvvete başvurulmasının gerekli olması ve verilen karşılığın saldırı ile orantılı olması gerekmektedir. Buradaki gereklilik kavramıyla saldırının durdurulması için başka bir olanağın kalmaması, orantılılık kavramıyla saldırıyı durduracak ve etkilerini ortadan kaldıracak

⁹¹ Aral, op cit, s. 32-33.

⁹² Utku Yapıcı, "Uluslararası Hukukta Terörizme karşı kuvvet kullanımı Sorunu", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2006, C: 2, no.7, s. 25-26; İlyas Doğan, *Devletler Hukuku*, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2008, s. 159.

⁹³ Doğan, op cit, s. 160.

⁹⁴ Enver Bozkurt, M. Akif Kütükçü ve Yasin Poyraz, *Devletler Hukuku*, Nobel yayını dağıtım, Ankara, 2000, s. 313.

ölçüde kuvvete başvurulabileceği kastedilmektedir.⁹⁵ Buna göre İsrail, yukarıda da değindiğimiz gibi Hamas'ın halk üzerinde psikolojik etki uyandıran, hedefe isabet oranı düşük ve fazla öldürücü etkisi olmayan füzelerinin durdurulması için ateşkes sürecini, ablukanın kaldırılması gibi kendi yükümlülüklerini yerine getirerek, uzatabilirdi. Ayrıca sadece bu füzelerin atıldığı rampaların tahrip edilmesine dönük operasyonlar gerçekleştirebilirdi. Hamas'ın yerleşim birimlerindeki sivil halka füze atmakla işlediği suçu İsrail'in de yerleşim yerleri ve sivilleri yoğun ve etkili biçimde bombalamakla aynı suçu işleyerek önlemeye çalışması, uluslararası hukuka ve insancıl hukuka aykırı olduğu gibi barış girişimlerini de tıkamaktadır.

2.4. İşgal ve Uluslararası Hukuk

Önemli uluslararası antlaşmalardan BM kurucu antlaşmasının 2. madde 4. fıkrasında⁹⁶ hükme bağlandığı gibi uluslararası hukukta savaş yoluyla toprak kazanımı ve ilhaki, emredici buyruk kuralı niteliğinde yasaklanmıştır. BM kurucu antlaşmasının 25. maddesi⁹⁷ itibarıyla üye devletleri⁹⁸ bağlayıcı karar alan Güvenlik Konseyi'nin 22 Kasım 1967 tarih ve 242 sayılı kararı, savaş yoluyla toprak elde edilmesinin kabul edilemeyeceğini vurgulayarak 1967 yılında İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngörmektedir.⁹⁹ BM antlaşmasının 2/4 maddesindeki hükmüne dayanarak 24.10.1970 tarih ve 2625 (XXV) sayılı kararıyla BM Genel Kurulu, bir devletin ülkesinin kuvvet kullanma ya da tehdit yoluyla kazanılmasının söz konusu olamayacağını ve böyle durumların hukuksal olarak tanınmaması gerektiğini bildirmiştir.¹⁰⁰

Oslo barış süreciyle İsrail'in bölgede bazı idari sorumlulukları Filistin Yönetimine devretmesi ve 2005 yılında İsrail'in Gazze'den çekilmesi ve

⁹⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, gözden geçirilmiş 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s. 516.

⁹⁶ Bu madde şöyle geçmektedir: "Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilmeyecek herhangi bir surette tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar." Bkz. Pazarcı, IV. Kitap, s. 112; Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, Birinci kitap, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 406.

⁹⁷ 25. Madde: "Teşkilat üyeleri işbu antlaşma gereğince, Güvenlik Meclisinin kararlarını kabul etmek ve uygulamak hususunda mütabıktırlar." Çelik, op cit, s. 412.

⁹⁸ İsrail, 11 Mayıs 1949 tarihinde BM üyeliğine kabul edilmiştir. Cengiz Çandar, *Direnen Filistin*, 1. Basım, May Yayınları, İstanbul, 1976, s. 40.

⁹⁹ Halloum, Ribhi (Abu Firas), *Belgelerle Filistin, Dün, Bugün, Yarın*, Alan yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 287.

¹⁰⁰ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999, s. 262.

yerleşimcilerini buradan boşaltmasıyla bu bölgede işgal sona ermemiştir. Çünkü işgalin en önemli kriterlerinden biri etkili askeri kontrolün sürdürülmesidir. 1907 tarihli La Haye Sözleşmesi, işgal edilen topraklarla ilgili temel hukuksal standartları koymuştur: “Düşman ordusunun otoritesinin altına girdiğinde topraklar işgal edilmiş olur. Bu tür otoritenin üzerinde kurulduğu ve faaliyette bulunduğu topraklar da işgal edilmiş topraklar statüsündedir.” Her ne kadar 2. Oslo Antlaşması sınırlı sorumlulukları Filistin Otoritesine devretmişse de, Gazze Şeridi ve Batı Şeria’daki İsrail’in işgalci statüsü “etkili askeri kontrol” çerçevesinde devam etmektedir. 2005 yılındaki Gazze’den çekilme işleminin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir. Çekilme planı İsrail’in Gazze Şeridinde hem havadan hem denizden askeri kontrol yetkisinin devam edeceğini öngörmekteydi. Her ne kadar yerleşimler boşaltılmışsa da İsrail’in dışarıdan askeri kontrolünün devam edeceği dikkate alınır 1907 tarihli La Haye Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda işgalci statüsünün devam ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.¹⁰¹

İsrail’in işgal ettiği topraklarla ilgili ileri sürdüğü hukuksal gerekçelere gelince; her şeyden önce bu topraklardaki askeri iktidarını “sivil yönetim” olarak adlandırmaktadır. Ne var ki işgal rejimi, kendisini çeşitli isimlerle niteleyebilmekle beraber bu isimlendirmeler onu işgalci güç olmaktan çıkarmaz. Bununla ilgili iki ana problem göze çarpmaktadır:

Birincisi, Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde İsrail’in işgalci olduğu konusunda iç kamuoyunda ciddi anlamda itirazların olmasıdır. 1970’lerden bu yana bu bölgelerin “Büyük İsrail” haritasında gösterilmesi, İsrail’de işgal konusunda güçlü eğilimin sürmekte olduğunu göstermektedir

kincisi, İsrail, işgalcinin eylemlerini düzenleyen savaş zamanında sivil halkın korunmasını ön gören 1949 tarihli IV nolu Cenevre Sözleşmesinin bu bölgede hukuksal temelde uygulanamayacağını ancak bu sözleşmenin insancıl hükümlerini *de facto* uygulayabileceğini ileri sürmektedir. Çünkü gerek Batı Şeria gerekse de Gazze bölgeleri 1967’de gerçekleşen işgalden önce sözleşmenin 2. maddesinde geçen “yüksek akit tarafların toprakları” kapsamında olmadığını belirtmektedir. Ürdün’ün sözleşmeye taraf olduğunu kabul etmekle beraber, 1967’de işgal ettiği toprakların Ürdün’ün egemenliği altında olmadığını belirtmek istemektedir. (1948 savaşında Ürdün Batı Şeria’yı kendi topraklarına katmıştır.¹⁰²) O dönem itibarıyla bu bölgelerin konumu öyle

¹⁰¹ Geoffrey Aronson, “Issues Arising from Implementation of Israel’s Disengagement from Gaza Strip”, *Journal of Palestine Studies*, (Summer, 2005), Vol. 34, No. 4, s. 51.

¹⁰² 1948 Arap İsrail savaşında Barı Şeria toprakları Ürdün tarafından ele geçirildiği için

olmakla birlikte sözleşmenin bu gibi yerlere uygulanmayacağı konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Kaldı ki İsrail sözleşmenin insancıl hükümlerini fiilen uyguladığını belirttiğine göre açıkça belirtmese de bu konudaki yaklaşımının hatalı olduğunu kabul etmektedir.¹⁰³ Gazze Şeridi ise, yukarıda da belirttiğimiz gibi, 1967 yılına kadar Mısır'ın kontrolünde olmakla beraber bu devletin ülkesel egemenliği altında değildi. Aynı maddenin 3. fıkrası, savaşı devlet, sözleşmeye taraf olmasa da taraf olan diğer devletler sözleşme hükümlerini uygulayacağını hükme bağlamaktadır. Filistin duvarıyla ilgili Uluslararası Adalet Divanı'nın 09.07.2004 tarih ve 131 sayılı danışma görüşünde; İsrail'in Cenevre Sözleşmesiyle ilgili ileri sürdüğü görüşün, 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin antlaşmaları iyi niyetle, konu ve bağlamına uygun olarak yorumlanması gerektiğini hükme bağlayan 31. maddesine aykırı olduğu belirtilmiştir. Savaşla işgal edilen bir toprağın daha önce hangi otoritenin yetkisi altında olduğunun öneminin olmadığını belirten Divan, İsrail'in uygulamalarına dikkat çekmiştir. Nitekim 1967'de Batı Şeria'yı işgal ettikten sonra İsrail'in çıkardığı 3 Nolu Emir şunu belirtmekteydi: "Bu bölgelerde Askeri Mahkeme, IV nolu Cenevre Sözleşmesini uygulayacaktır. Bu Emir ile Sözleşme hükümleri arasında çatışma bulunması durumunda Sözleşme hükümlerine öncelik tanınacaktır." Divan tarafından Ürdün'ün bu topraklarla ilgili egemenliği olsun veya olmasın 1949 tarihli IV nolu sözleşmenin bu bölgelerde hem hukuken hem fiilen uygulanması gerektiği konusunda hükme bağlanmış ve İsrail'in görüşü reddedilmiştir.¹⁰⁴ Divan, bu görüşünün yanında, Divanı'nın görüşüne yakın görüş yansıtan İsrail Yüksek Mahkemesi'nin bu konuya ilişkin kararına da atıfta bulunmuştur. Bu mahkemenin 2004 tarihli kararı, İsrail savunma güçlerinin Gazze'nin Rafah kentinde yaptığı operasyonların, sivilleri etkilediği ölçüde kara savaşı kuralları

Ürdün sınırına dahil edilmişti. 1967 savaşında İsrail bu toprakları işgal etmekle beraber ilhak etmediğinden burada yaşayan Filistinliler Ürdün'le her türlü ekonomik ve sosyal bağlarını devam ettirmişler ve Ürdün pasaportu taşımışlar. Bu durum Ürdün'ün bağımsız bir Filistin devletine yol açılmasını sağlamak amacıyla Batı Şeria'yla olan bütün idari ve hukuki bağlarının sona erdirdiğini açıkladığı 1 Ağustos 1988 tarihine kadar sürmüştür. Bkz. Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih*, Cilt: II: 1980-1990, T. İş Bankası kültür yayınları, Ankara, 1991, s. 11-12.

¹⁰³ Adam Roberts, "The Palestinians, the Uprising, and International Law", *Journal of Refugee Studies*, Vol: 2, No. 1, 1989, s. 29.

¹⁰⁴ International Court of Justice, "Legal Consequences of The Construction of A Wall in The Occupied Palestinian Territory", Advisory Opinion of 9 July 2004, s. 173-174 ve 202) .<http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf> , , E.T: 12.02.2009.

ve teamülleriyle ilgili 1907 tarihli La Haye Sözleşmesi ile sivillerin korunmasıyla ilgili 1949 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak yürütülmesini hükme bağlamıştır. Bu çerçevede toprakların daha önceki statüsünün net olarak belirlenmesine gerek duymayan Divan, savaştan önce Yeşil Hattın doğusunda bulunan ve savaş sırasında İsrail tarafından işgal edilen Filistin topraklarında söz konusu sözleşmelerin uygulanması gerektiğine karar vermiştir.¹⁰⁵

2. 5. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve İsrail

Merkezi Lahey'de bulunan Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'nin Savcılığına İsrail ordusunun Gazze'de gerçekleştirdiği saldırılarla ilgili 200'ün üzerinde yapılan suç duyuruları üzerine, savcılık harekete geçmiştir. Savcı Luis Moreno-Ocampo, İsrail'in Gazze'de işlediği suçlarla ilgili olarak "hazırlık soruşturması" yürütüldüğünü, tüm suç duyurularının incelendiğini ve uygun görürse dava açabilmek için gerekli girişimlerde bulunabileceğini bildirmiştir.¹⁰⁶

İsraili yetkililerin savaş suçu nedeniyle uluslararası ceza mahkemesinde yargılanıp yargılanmayacaklarının hukuksal dayanağına gelince; İsrail, Roma Antlaşmasıyla 1998'de kurulup 2002 yılında yürürlüğe giren UCM Statüsüne¹⁰⁷ taraf olmamıştır. Bu devletin Statüye taraf olmamasının resmi nedenlerine bakılınca; resmi kurumların ve yetkililerinin açıklamalarından hareketle, İsrail'in savaş suçlusu olabileceğini üstü örtülü olarak da olsa kendisinin kabul ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler¹⁰⁸:

"1. işgalci gücün kendi halkını işgal ettiği topraklara yerleştirmesini savaş suçu olarak niteleyen hükmün statüde geçmesi (bu yerleşimler İsrail'e göre 4. Cenevre sözleşmesine aykırı değildir.)¹⁰⁹, 2. terörizm

¹⁰⁵ Mehmet Emin Çağırın, "Filistin Duvarının" Hukuki Mahiyeti ve Sonuçları Üzerine Uluslararası Adalet Divanı'nın İstisari Mütalaası", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, cilt 1, sayı 1, (Eylül 2006), s. 69.

¹⁰⁶ Zaman, Uluslararası Ceza Mahkemesi İsrail'in Gazze saldırısı için 'hazırlık soruşturması' yürütüyor, 03 Şubat 2009, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=811155>, , E.T: 17.03.2009.

¹⁰⁷ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü metni için bkz. Enver Bozkurt, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, ilaveli 3. baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s. 609-679.

¹⁰⁸ Israel Minister of Foreign Affairs, "Israel and the International Criminal Court", June 30, 2002, http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2002/6/Israel%20and%20the%20International%20Criminal%20Court, , E.T: 25.01.2009.

¹⁰⁹ İsrail'in işgal ettiği bölgelerde Yahudi yerleşimlerini kurması açıkça sivillerin korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesine aykırılık teşkil etmektedir. Sözleşmenin 49.

ve uyuşturucu ticareti gibi suçların mahkeme statüsüne dahil edilmemesi, 3. Mahkeme yargıçlarının adil coğrafi dağılıma göre seçileceği öngörüldüğünden İsraili yargıçların mahkemeye seçilme şanslarının olmayacağı 4. Mahkeme savcısının kendi insiyatifini kullanarak kovuşturma yetkisinin genişliği. Bu nedenlerden dolayı İsrail statüye taraf olmamıştır”

İsrail, UCM statüsüne taraf olmadığı için İsraili savaş suçlularının statünün 12. maddesi uyarınca UCM’de İsrail’in rızası olmadan yargılanmayacağı düşünülse de BM Güvenlik Konseyi tarafından suçun kovuşturulmasına yönelik bir karar verilmesi halinde ilgili devletin statüye taraf olup olmadığı gözetilmeksizin söz konusu suçluların yargılanması UCM’nin yetkisine girmektedir. Buradaki mahkeme yetkisinin dayanağı BM Antlaşmasının üstünlüğünü düzenleyen 103. maddedir. Statüye taraf olmayan bir devletin ülkesinde anılan suçların işlenmesi durumunda UCM’nin olaylara el koyarak yargı yetkisini kullanabilmesi için, BM Güvenlik Konseyi’nin barışın korunması yetkisinden hareket ederek bu durumla ilgili suç faillerini mahkemeye sevk etmesi gerekmektedir.¹¹⁰ Statünün 13. maddesinin b fıkrası uyarınca BM Antlaşmasının zorlama tedbirleriyle ilgili 7. bölümü doğrultusunda hareket edecek¹¹¹ BM Güvenlik Konseyi’nde böyle bir kararın çıkarılabilmesi için ABD gibi daimi üyelerin veto hakkını kullanmamaları gerektiği dikkate alınır, her koşulda İsrail’i destekleyen ABD’nin böyle bir karara onay vereceği beklenmemektedir.

Bununla birlikte BM çerçevesinde yürütülen bazı çabalar kısmen de olsa etkili olabilmektedir. BM tarafından görevlendirilen Ian Martin başkanlığında dört kişilik komisyonun Gazze saldırılarıyla ilgili yaptığı inceleme sonucunda düzenlendiği rapor 5 Mayıs 2009’da BM Genel Sekreteri Ban ki-Moon tarafından açıklanarak Güvenlik Konseyi’ne gönderilmiştir.¹¹²

maddesi, işgalci devlet kendi sivil halkını işgal ettiği bölgelere göndermeyeceğini öngörmektedir. Bkz. Pazarıcı, IV. Kitap, s. 182. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünün 8/2-b maddesinin (viii) numaralı bendinde, işgal eden devletin kendi sivil halkının bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi veya işgal edilen topraklardaki halkın tamamının veya bir kısmının devlet sınırları içinde veya dışında sürülmesi veya nakli eylemleri, savaş suçu oluşturan fiillerden birisi olarak kabul edilmiştir. Bkz. Uğur Bayilloğlu, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.56, sayı 1, 2007, s. 93; Bozkurt, Türkiye’nin..., s. 614.

¹¹⁰ Pazarıcı, IV. Kitap, s. 356-357.

¹¹¹ Bozkurt, Türkiye’nin..., s. 618.

¹¹² UN News Centre, “Ban sends report of UN probe into Gaza incidents to Security Council”,

Raporda İsrail ordusunun Gazze saldırıları sırasında BM binalarının vurulmasından ve sivil insanların öldürülmesinden sorumlu olduğu, ayrıca sivillerin korunmasıyla ilgili gerekli önlemi almakta ihmalkar davrandığı ve orantısız güç kullandığı belirtilmiştir. Ban ki-Moon'un özetle açıkladığı 184 sayfalık tahkikat raporunda, Gazze'deki bir okula sığınan siviller de dahil olmak üzere altı vakada İsrail ordusunun öldürmelerden ve verilen zarardan sorumlu olduğu tespit edilmiştir. İsrail tarafından kullanılan beyaz fosforun BM tarafından Filistinli siviller için sağlanan gıda ve ilacın bulunduğu depoda yangına yol açtığı tespit edilmiştir. Saldırılarda Hamas'ın da kusurunun bulunduğunu belirten rapor, BM'nin Jabaliya okulunda Hamas militanlarına izin verildiği yönündeki iddiaları için İsrail'in özür dilemesini ve BM tesislerine ve mallarına verdiği zarardan dolayı İsrail'in tazminat ödemesini öngörmüştür.¹¹³ İsrail Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, söz konusu raporun ön yargılı olduğunu ve gerçekleri yansıtmadığını ileri sürerek raporu eleştirmişlerdir. Ayrıca İsrail tarafından yürütüldüğü ileri sürülen bağımsız bir araştırmada, İsrail ordusunun kasten her hangi bir BM tesisine ateş açmadığı belirtilmektedir. Bu araştırmaya dayanan yetkililer, söz konusu BM raporunda Hamas'ın rolünün göz ardı edildiğini ve bu konuda Hamas'ın soruşturulmadığını belirtmişlerdir.¹¹⁴ Gazze saldırılarından dolayı özür dilemeyeceğini ve rapordaki bulguları kabul etmediğini açıklayan İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres¹¹⁵, bazı hatalarının olduğunu kabul ettiğini, hatasız bir savaşı görmediğini tek bir sivilin bile öldürülmesini istemediğini, savaşın kötü olduğunu kendi askerlerinin bile savaşta ordu ateşi sonucunda öldüğünü belirtmiştir.¹¹⁶

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30706&Cr=gaza&Cr1=inquiry> , E.T: 16.05.2009

¹¹³ Jerusalem Post, "Israel blasts UN Report on Cast Lead", , by Allison Hoffman, Herb Keion and Yaakov Katz, May 6, 2009,

<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1239710869089> , E.T: 10.05.2009.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Allison Hoffman, "Peres: We won't apologize for Gaza op" May 7, 2009, The Jerusalem Post,

<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1239710882914&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull> E.T: 10.05.2009.

¹¹⁶ Yitzhak Benhorin, "Peres tells Ban 'we made mistakes in Gaza'", Yedioth Ahronoth, May 6, 2009, <http://www.ynet.co.il/english/articles/0,7340,L-3712016,00.html> , E.T: 10.05.2009.

BM'nin bu raporundan sonra savaş suçlularını araştırmak üzere BM İnsan Hakları Komisyonu, Richard Goldstone başkanlığında dört kişiden oluşan bir komisyon atamıştır. İsrail ve Gazze şeridine ziyaret etmeyi planlayan ve Temmuz 2009'da raporunu tamamlayacaklarını dūřünen komisyonun başkanı Goldstone, komisyonunun hukuk temelli bir rapor hazırlayacağını, siyasal mūlahazalarla hareket etmeyeceklerini, uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde tarafların yükümlölüklerini ve savaşmayan sivil kişilerin korunmasıyla ilgili tarafların sorumluluklarını objektif ve tarafsız bir şekilde analiz edeceklerini ağıklamıştır.¹¹⁷ Düzenlenecek bu rapordaki bulgulardan hareketle, savaş suçu işledikleri ileri sürölen kişilerin UCM'de veya adil bir şekilde İsrail'deki mahkemelerde yargılanmalarının sağlanması için BM Güvenlik Konseyi'nin gerekli girişimlerde bulunup bulunmayacağı ABD faktöründen dolayı şüphelidir.

İsrail, taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi uyarınca askeri ve sivil yetkililerini Gazze'de işledikleri savaş suçları kapsamındaki eylemlerinden dolayı kendi mahkemesinde yargılayabilir. Bununla birlikte İsrail'in kendi mahkemelerinde savaş suçlularını adil olarak yargılayıp yargılamayacağı şüphelidir. İsrail'in 1982 yılında Lübnan'a saldırması ve buraları işgali sırasında, İsrail ordusunun denetimindeki Filistinli kadın ve çocukların barındığı Sabra ve şatilla mūlteci kamplarında gerçekteştirilen katliamlarla ilgili İsrail Yüksek Mahkemesi Başkanı Yitzhak Kahan başkanlığındaki Komisyon tarafından yürütölen soruştırma sonucunda düzenlenen raporda; bu katliamlardan zamanın Savunma Bakanı Ariel Sharon'un sorumlu olduğu belirtilmiştir. Sharon'un görevinden istifa etmesini ve genelkurmay başkanının azledilmesini öngören rapor¹¹⁸, bu kişilerin savaş suçları kapsamında yargılanmalarıyla ilgili herhangi bir öneri getirmemiştir. Sharon'un insanlığa karşı suçları içeren kötü siciline rağmen 2000 yılından sonra bakanlık ve başbakanlık gibi görevlerde bulunmasının sađlanması¹¹⁹, İsrail'in savaş suçlularını cezalandırmadığını göstermektedir. Bu anlamda Gazze'de İsrail ordu yetkililerinin Gazze'de işledikleri savaş suçlarından dolayı yargılanmaları beklenmemektedir. Sharon örneğinde olduğu gibi savaş suçu işledikleri ileri sürölen kişilerin daha yüksek makamlara atanmaları da mümkündür.

¹¹⁷ Jerusalem Post, "UN Team Probing Gaza War to Visit Strip", May 8, 2009, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1241773210794> , E.T: 10.05.2009.

¹¹⁸ Armaoğlu, Filistin Meselesi, s. 564.

¹¹⁹ Ilan Pappé, *Modern Filistin Tarihi, Tek Ülke İki Halk*, çev: Nuri Plümer, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007, s. 455

İnsanlık suçlarını ve savaş suçlarını İsrail'in kendi ülkesinde hakkaniyete uygun bir şekilde kovuşturulması durumunda bu suçlar her hangi bir ulusal devlette de kovuşturulabilir. Nitekim Türk Ceza Kanununun¹²⁰ 13. maddesi soykırım ve insanlığa karşı suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi hâlinde, Türk kanunlarının uygulanacağını öngörmektedir. Soykırım ile İnsanlığa karşı eylemleri suç sayan Ceza Kanunumuz esasen yabancı ve vatandaş ayırımı gözetmeden yargılanacağını öngörmekle beraber, Türkiye dışında bu suçları işleyenlerin Türkiye'de yargılanmaları için Adalet Bakanının izin vermesini öngörmektedir. Ceza kanunumuzun 13. maddesinin 2. fıkrası, bu yönde hüküm içermektedir. Ayrıca soykırım ve insanlığa karşı suçlar başlığındaki 76. ve 77. maddesinde geçen suçları işleyenlere zaman aşımı gözetilmeden gerekli cezaların verileceği hükme bağlanmıştır. Mazlum-Der'in İsrail saldırıları sonucu yaşamını yitiren 134 Filistinli adına İsraili yetkililer hakkında yaptığı suç duyurusuyla ilgili Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma başlatmıştır.¹²¹ Aralarında üst düzey devlet temsilcilerinin de bulunduğu haklarında suç duyurusu yapılan yetkililerin Türkiye'ye getirilip yargılanmaları mümkün müdür? Yabancıların yabancı ülkede işlediği soykırım ve insanlığa karşı suçların Türkiye'de kovuşturulabilmesi, diğer suçlarda olduğu gibi Adalet Bakanının bu konuda gerekli girişimde bulunmasına bağlıdır. Nitekim başsavcılık, TCK'nın 13. maddesi uyarınca, bu kişiler hakkında soruşturma izni talebini içeren fezlekeyi Adalet Bakanlığı'na göndermiştir.¹²² Bu yazının yazıldığı tarihe kadar Adalet Bakanlığı'ndan bu konuda henüz bir bilgi alınmamıştır. Bu kişilerin diplomatik görevli olarak Türkiye'ye gelmeleri durumunda da yargılanmaları için Adalet Bakanı'nın izin vermesi gerekmektedir.

İsrail'in askeri yetkililerini yurtdışına çıkmaları durumunda Gazze saldırılarından dolayı savaş suçu işledikleri iddiasıyla haklarında dava açılabilceği konusunda uyarması¹²³ savaş suçunu ikrar etmesinin diğer

¹²⁰ TBMM, 29.06.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, , E.T:12.02.2009.

¹²¹ NTV, "Savcılıktan Gazze için soruşturma", 06.02.2009, <http://www.ntvmsnbc.com/news/474578.asp>, , E.T:13.02.2009

¹²² Mazlum-Der, İsraili yetkililere soruşturma bakanlığa bağlı, 13.02.2009, http://www.mazlumder.org/haber_detay.asp?haberID=4615, , E.T: 17.03.2009.

¹²³ Telegraph, "Israel warns soldiers of war crimes prosecution", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/4323980/Israel-warns-soldiers-of-prosecution-abroad-for-Gaza-war-crimes.html>, , E.T: 25.01.2009

göstergesidir. Bu nedenle İsrail bu savaş suçu işlemiş yetkililerini uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak kendi ulusal mahkemelerinde yargılayıp gerekli cezaları uygulamadığı takdirde bu tür suçlamalara her zaman muhatap olacaktır.

Sonuç

Filistin sorununun özel olarak da Gazze sorununun çözümü ve bölgede kalıcı barışın sağlanması için öncelikli olarak İsrail'in uluslararası hukuk ilkelerine uygun davranarak 1967 tarih ve 242 sayılı BM kararına uygun olarak işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve iki devletli çözüm üzerinde ciddi çalışmalar yapması gerekir. Hamas'ın ortaya çıkması başta olmak üzere Filistin'deki tüm direnme hareketleri esas olarak İsrail'in işgal eyleminin ve BM kararlarına uymamasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Hamas'ın sivil asker ayrımı yapmadan attığı roketler İsrail'in daha fazla saldırgan olmasını ve hukuktan uzaklaşmasını beraberinde getirmektedir. Gazze saldırılarını bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Sorununun çözümünü etkileyen önemli faktör de güven sorunudur. Tarafların imzaladıkları ateşkes antlaşmasını ihlal etmemeleri ve antlaşma hükümlerini karşılıklı yerine getirmeleri, kalıcı barışın sağlanması için ilk basamak oluşturacaktır. Yukarıda da açıklandığı gibi 2008 yılında imzalanan 6 aylık ateşkes antlaşmasının imzalanmasından sonra Hamas'ın bölge ve dünya kamuoyunda gözden düşmemesi için roket saldırılarını en düşük seviyeye düşürmesi ve can kaybına yol açmaması, barışın tesisine ilgili umutları arttırmıştır. Fakat İsrail'in antlaşma süresi bitmeden Gazze'ye operasyonlar düzenlemesi, ateşkesin çok kırılgan olduğunu göstermiştir. Bu ateşkes antlaşması, İsrail'in bu örgütle görüşerek karşılıklı taahhütler içeren kalıcı antlaşmalar yapabileceğinin kanıtıdır. İsrail'in istediği güvenli sınırlar içinde yaşaması ve bölgede sürekli barışın sağlanması için, İsrail'in samimi ve gerçek adımlar atması durumunda hem bölge ülkeleri hem de Filistin direnme örgütleri bu konuda sorumluluk üstlenmek durumunda kalacaklardır. Bu konuda İsrail'e daha fazla sorumluluk ve görev düşmektedir. Güvensizlikten kaynaklanan sorunların sürekli şiddet yöntemiyle çözüme eğilimi ne İsraililere ne de Filistinlilere herhangi bir fayda sağlamaz. Filistinlilere telafisi güç zararlar veren bu güvensizlikler sonucunda ortaya çıkan şiddet eğilimi, İsrail ve Filistin'deki radikal grupları besleyerek sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır.

İsrail, Gazze saldırıları sırasında siyasi ve askeri yetkililerinin savaş hukukuna aykırı eylemlerini soruşturup, bu yetkilileri uluslararası ceza mahkemesine göndermese de kendi ulusal mahkemelerinde adil bir şekilde

yargılayarak sorumlular hakkında gerekli cezai yaptırımlar uygulaması durumunda bölge barışa önemli katkı yapacaktır. İsrail, Gazze Şeridi ve Batı Şeria üzerinde doğrudan veya dolaylı kontrolüne son vererek buraları tamamen Filistin Otoritesine bırakması ve yerleşimcilerini buralardan tamamen çekmesi, Filistin sorununun çözülmesine ciddi katkı getirecektir. Bu şekilde davranması durumunda İsrail, Arap kamuoyunda kendisi hakkında oluşan olumsuz kanaatleri gidereceği gibi Arap ve Yahudi halkını birbirine yakınlaştıracak ve husumetleri ortadan kaldıracak zeminlerin oluşmasını da beraberinde getirecektir. El-Fetih ve Hamas'ın birlik hükümeti kurarak Filistin'deki bölünmüşlüğü giderilmesi ve aralarındaki ihtilafları gidermeleri, İsrail'in uluslararası hukuka aykırı eylemlerinin önlenmesi bakımından, İsrail karşısında Filistin adına önemli avantajlar yakalamalarını sağlayacağı gibi iki devletli çözüm çerçevesinde kalıcı barışın tesisini de kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

- Abu Amr, Ziad "Hamas: A Historical and Political Background", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 22, No. 4, (Summer, 1993).
- Acer, Yücel, "İsrail'in Suçları", <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=848>, E.T: 07.02.2009.
- A/HRC/10/20 (2009), Human Rights Situation In Palestine and Other Occupied Arab Territories, Report of the Special Rapporteur Richard Falk, United Nations General Assembly, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrco/UNcil/docs/10session/A.HRC.10.20.pdf>, E.T: 11.06.2009.
- Amnesty International,(2009a), "Israel and the Occupied Palestinian Territories: The conflict in Gaza, a briefing on applicable law, investigations, and accountability", Index: MDE 15/007/2009, January, 2009, (www.amnesty.org/E.T.02.03.2009).
- Amnesty International, (2009b) "Time for accountability for human rights abuses in Gaza and southern Israel", 17 February 2009, (www.amnesty.org/E.T.02.03.2009).
- Amnesty International, (2009c) Fuelling conflict: Foreign arms supplies to Israel/Gaza, AI Index: MDE 15/012/2009, 23 February 2009, (www.amnesty.org/E.T.02.03.2009).
- Aral, Berdal, *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.
- Arı, Tayyar (2007),*Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, güncellenmiş 3. baskı, Alfa yayınları, İstanbul.
- Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, T. İş Bankası yayınları, Ankara 1989.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih*, Cilt: II: 1980-1990, T. İş Bankası kültür yayınları, Ankara, 1991.
- Aronson, Geoffrey, "Issues Arising from Implementation of Israel's Disengagement from Gaza Strip", *Journal of Palestine Studies*, (Summer, 2005), Vol. 34, No. 4.
- Azoulay, Yuval, "Israeli arms company successfully tests Iron Dome anti-Qassam missile", 07.07.2008, <http://www.haaretz.co.il/>, E.T: 16.03.2009.
- Baker, Luke "Israel rejects suggestions of Gaza "war crimes", Sat Jan 17, 2009,<http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSLH286481>, E.T: 08.02.2009.
- Balcı, Ali "Filistin 2006", *Ortadoğu Yıllığı*, Ed: Kemal İnat-Muhittin Ataman, Nonel yayın dağıtım, Ankara, 2008.
- Başyurt, Erhan, "Hamas'ın Füzeleri ve İsrail Katliamı", 04.01.2009, <http://www.bugun.com.tr/kose-yazisi/49980>, (E.T.15.03.2009).
- Bayilloğlu, Uğur, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.56, sayı 1, 2007.
- Bayraktar, Bora, *Hamas*, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2007.

BBC, Gaza strikes ahead of truce vote, <http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSLH286481>, E.T: 11.06.2009.

Benhorin, Yitzhak, "Peres tells Ban 'we made mistakes in Gaza'", Yedioth Ahronoth, May 6, 2009, <http://www.ynet.co.il/english/articles/0,7340,L-3712016,00.html>, E.T: 10.05.2009.

Blau, Uri, "Dead Palestinian babies and bombed mosques - IDF fashion 2009", <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1072466.html>, E.T: 21.03.2009.

Bozkurt, Enver, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, ilaveli 3. baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Bozkurt, Enver, M. Akif Kütükçü ve Yasin Poyraz, *Devletler Hukuku*, Nobel yayın dağıtım, Ankara, 2000.

Carter, Jimmy *Filistin Barışı*, Tercüme: Arife İnci Ceyhan, Elips kitap, Ankara, 2008.

Cordesman, Anthony H. "The Gaza War: A Strategic Analysis", February 2, 2009, http://www.csis.org/media/csis/pubs/090202_gaza_war.pdf, E.T: 07.02.2009.

Çağiran, Mehmet Emin, "Filistin Duvarının" Hukuki Mahiyeti ve Sonuçları Üzerine Uluslararası Adalet Divanı'nın İstisnâi Mütalaası", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, cilt 1, sayı 1, (Eylül 2006).

Çandar, Cengiz, *Direnen Filistin*, 1. Basım, May Yayınları, İstanbul, 1976.

Çelik, Edip, F. , *Milletlerarası Hukuk*, Birinci kitap, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987.

Doğan, İlyas *Devletler Hukuku*, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2008.

Erkmen, Serhat, " Hamas'ın Seçim Zaferi, Beklentiler ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, (Mart 2006).

Erkmen, Serhat, "Filistin'de Kriz: İki Millet, Üç devlet", *Stratejik Analiz*, (Temmuz 2007), <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1692&kat1=32&kat2=> ,E.T: 08.02.2009.

Erkmen, Serhat, "İsrail-HAMAS Ateşkesi Taktik Bir Ateşkes mi Kalıcı Barışa Giden Yol mu?", <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2264&kat1=32&kat2=> , E.T: 8.02.2009.

Ertan, Fikret, "Yıkımın tarım boyutu..." 03.02.2009, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=811107>, E.T: 27.01.2009.

Ertan, Fikret, "Kassamlar, saldırı ve çare..." 30.12.2008, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=789680>, E.T: 27.01.2009.

Falk, Richard (2008), "Israel's War Crime", December 29, 2008, http://www.thenation.com/doc/20090112/falk?rel=hp_currently, E.T: 26.01.2009.

Falk, Richard, (2009), "9 Ocak 2009 tarihli BM Özel İnsan Hakları Komisyonuna sunulan Gazze Şeridi'ndeki durumla ilgili rapor" 19.01.2009, http://www.acikradio.com.tr/default.aspx?_mv=pm&aid=23929, E.T: 09.02.2009.

Feldman, Ilana "Difficult Distinctions: Refugee Law, Humanitarian Practice, and Political Identification in Gaza", *Cultural Anthropolgy*, 2007, Vol. 22, Issue 1.

Finkelstein, Norman G "İsrail'in Hedefi, "Barış" Tekliflerini Engellemek", çeviren: Ebru Arat, *Anlayış Dergisi*, sayı: 69, (Şubat 2009), İstanbul.

Gold, Dore, "Did Israel Use "Disproportionate Force" in Gaza?", 28 December, 2008, <http://www.jcpa.org/JCPA/Templates/ShowPage.asp?DBID=1&LNGID=1&TMID=111&FID=378&PID=0&IID=2808>, E.T: 25.01.2009.

Guardian, White flags ignored and houses bulldozed with families inside, claim residents, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/18/israel-war-crimes-gaza-conflict> ,E.T: 16.02.2009.

Haber 10, 10.06.2009, <http://www.haber10.com/haber/170815/> , E.T: 13.06.2009.

Halloum, Ribhi (Abu Firas), *Belgelerle Filistin, Dün, Bugün, Yarın*, Alan yayıncılık, İstanbul, 1989.

Hamas Charter, Charter of the Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine, translated by Muhammed Maqdsi, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 22, No. 4 (Summer, 1993).

Harel, Amos, "IDF killed civilians in Gaza under loose rules of engagement", <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1072231.html> , E.T:21.03.2009.

Harel, Amos & Issacharoff, Avi (2009), "Massive artillery, aerial bombardment precedes invasion by IDF ground forces", 04/01/2009, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1052331.html>, E.T: 16.03.2009.

Hoffman, Allison, "Peres: We won't apologize for Gaza op" May 7, 2009, The Jerusalem Post, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1239710882914&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull> E.T: 10.05.2009.

IIHCC (Israel Intelligence Heritage and Commemoration Center), "The Six Months of Lull Arrangement" , December, 2008, http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/hamas_e017.pdf , E.T: 09.06.2009.

ICRC, (International Committee of the Red Cross) (2009), "Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949", <http://www.icrc.org/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/6756482d86146898c125641e004aa3c5!OpenDocument>, E.T:16.05.2009.

ICRC (2009a), "Gaza: wounded people dying while waiting for ambulances", 05.01.2009, <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/palestine> , E.T:11.06.2009.

ICRC (2009b), "Gaza: plight of civilians traumatic in 'full-blown humanitarian crisis'", 06.01.2009, <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/palestine>, E.T:11.06.2009.

ICRC (2009c), Phosphorous weapons – the ICRC's view, <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/weapons-interview> , E.T:11.06.2009).

ICRC (2009d) Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Incendiary Weapons (Protocol III). Geneva, 10 October 1980, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/515?OpenDocument> , E.T:11.06.2009.

ICRC (2009e), Cluster munitions and international humanitarian law, <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/section-ihl-cluster-munition>, E.T:11.06.2009.

International Court of Justice, "Legal Consequences of The Construction of A Wall in The Occupied Palestinian Territory", Advisory Opinion of 9 July 2004, <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf> , E.T: 12.02.2009.

Israel Minister of Foreign Affairs, "The Hamas terror war against Israel", <http://www.mfa.gov.il/> , E.T. 15.03.2009.

Israel Minister of Foreign Affairs, "Responding to Hizbullah attacks from Lebanon: Issues of proportionality" <http://www.mfa.gov.il/> , E.T: 25.01.2009.

Israel Minister of Foreign Affairs, "Israel and the International Criminal Court", June 30, 2002, http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2002/6/Israel%20and%20the%20International%20Criminal%20Court, E.T: 25.01.2009.

Israel Minister of Foreign Affairs, "Responding to Hizbullah attacks from Lebanon: Issues of proportionality" <http://www.mfa.gov.il/> , E.T: 25.01.2009.

İnternet Haber, "BM: İsrail savaşı suçlu işledi", http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=175884, 22.01.2009, E.T:26.01.2009.

İnsel, Ahmet "Bitmeyecek Kanlı Oyun", 05.01.2009, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=491>, E.T: 01.02.2009.

İsra Haber, "Tanrı'nın Emriyle İşgal Etmişler", 02.06.2009, http://www.haberpanorama.com/news_detail.php?id=11222 E.T:12.06.2009

Jerusalem Post, "Israel blasts UN Report on Cast Lead", , by Allison Hoffman, Herb Keinon And Yaakov Katz, May 6, 2009, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1239710869089> , E.T: 10.05.2009.

Jerusalem Post, "UN Team Probing Gaza War to Visit Strip", May 8, 2009, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1241773210794> , E.T: 10.05.2009.

Karaman, M. Lutfullah, *Uluslararası İlişkiler Çıkılmazında Filistin Sorunu*, İz yayıncılık, İstanbul, 1991.

Kaya, M. Ali "Filistin'de Hamas İktidarı ve Başarı Şansı", 16.01.2009, <http://www.kritize.net/yazarlar/filistinde-hamas-iktidari-ve-basari-sansi.html>, E.T:23.03.2009.

Le Monde, Israel's war crimes, By Richard Falk, 03.03.2009, <http://mondediplo.com/2009/03/03warcrimes>, E.T: 23.03.2009.

Magal, Nir, "Barghouti's plan for '67 borders", 24.05.2006, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3254797,00.html>, ET: 14.03.2009.

Mazlum-Der, İsraili yetkililere soruşturma bakanlığa bağlı, 13.02.2009, http://www.mazlumder.org/haber_detay.asp?haberID=4615, E.T: 17.03.2009.

Milliyet Gazetesi, "Obama'nın gölgesi yetti", 20.01.2009, www.milliyet.com.tr, E.T: 08.02.2009.

Milliyet Gazetesi, "Misket bombası nedir?" 03.12.2008, <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1024177>, E.T:16.03.2009.

NTV, "Savcılıktan Gazze için soruşturma", 06.02.2009, <http://www.ntvmsnbc.com/news/474578.asp> E.T:13.02.2009.

Özcan, Sevinç Alkan, "Filistinli Mülteciler", *Filistin Çıkmazdan Çözüme*, Haz: M. İbrahim Turhan, Küre yayımları, Mayıs, İstanbul, 2003.

Pappé, Ilan, *Modern Filistin Tarihi, Tek Ülke İki Halk*, çev: Nuri Plümer, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007.

Pazarıcı, Hüseyin *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.

Pazarıcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, IV. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000.

Pazarıcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, gözden geçirilmiş 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

Radikal Gazetesi, "Gazze ablukası herkesin suçu", 29.04.2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254347&tarih=29/04/2008>, E.T: 21.01.2009.

Rafael, Iron Dome, Defense Against Short Range Artillery Rockets, <http://www.rafael.co.il/>, E.T: 16.03.2009.

Roberts, Adam, "The Palestinians, the Uprising, and International Law", *Journal of Refugee Studies*, Vol: 2, No. 1, 1989.

Saamivaara, Minna "Suicide Campaigns as a Strategic Choice: The Case of Hamas", *Policing A Journal of Policy and Practice*, Oxford Journals, 2008, Vol. 2, No. 4.

Seale, Patrick "Gazze ablukası tam bir skandal", 31.10.2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=203114&tarih=31/10/2006>, E.T:23.03.2009.

Shlaim, Avi, "İsrail Gazze'yi İnsanlık Felaketinin Eşiğine Nasıl Getirdi?", çev: Erdem Evren, *Birikim*, Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, sayı: 238, (Şubat 2009).

Siegman, Henry "Israel's Lies", London Review of Books special, <http://palestinethinktank.com/2009/01/24/israels-lies-london-review-of-books-special/>, E.T:17.03.2009.

TBMM, 29.06.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, E.T:12.02.2009.

Telegraph, "Israel warns soldiers of war crimes prosecution", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/4323980/Israel-warns-soldiers-of-prosecution-abroad-for-Gaza-war-crimes.html>, E.T: 25.01.2009.

TimeTurk,(2009) "İşte, BM'nin hazırladığı Gazze raporu", 18.01.2009, <http://www.timeturk.com/Iste-BMnin-hazirladigi-Gazze-raporu-47137-haber.html>, E.T: 08.02.2009.

UNHCHR, Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/92.htm>, E.T: 16.05.2009.

UN News Centre, "Ban sends report of UN probe into Gaza incidents to Security Council", <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30706&Cr=gaza&Cr1=inquiry>, E.T: 16.05.2009.

Ulagay, Melek "Sorun gerçekten Hamas mı?", 08.02.2009, <http://www.radikal.com.tr/> E.T: 10.02.2009.

Wikipedia, White phosphorus (weapon), [http://en.wikipedia.org/wiki/White_phosphorus_\(weapon\)](http://en.wikipedia.org/wiki/White_phosphorus_(weapon)), E.T: 15.03.2009.

Wikipedia, Cluster bomb, http://en.wikipedia.org/wiki/Cluster_bomb, E.T: 15.03.2009.

Yapıcı, Utku "Uluslararası Hukukta Terörizme karşı kuvvet kullanımı Sorunu", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2006, C: 2, no.7.

Zaman, Uluslararası Ceza Mahkemesi İsrail'in Gazze saldırısı için 'hazırlık soruşturması' yürütüyor, 03 Şubat 2009, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=811155>, E.T: 17.03.2009.

Zerouky, Hassane, "Hamas is a Creation of Mossad", 23 March 2004, <http://globalresearch.ca/articles/ZER403A.html>, E.T: 17.03.2009.

Zuhur, Sherifa “ Hamas and Israel: Conflicting Strategies of Group-Based Politics”, December 2008, <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>, E.T: 16.04.2009.